

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
VALDYMO TEORIJOS KATEDRA

GINTARĖ ŠARKAUSKIENĖ

PENSIJŲ FONDŲ VALDYMO AUDITAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė:

Asist. R. M. Bukaveckienė

Konsultantas:

Prof. habil. dr. S. Puškorius

VILNUS, 2008

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
VALDYMO TEORIJOS KATEDRA

PENSIJŲ FONDŲ VALDYMO AUDITAS

Viešojo administravimo veiklos audito specializacijos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa - 62603S204

Konsultantas

Prof. habil. dr. S. Puškorius

2008 12

Vadovė

Asist. R. M. Bukaveckienė

2008 11 28

Recenzentas

Atliko

VKAmn7-03 gr. stud.

G. Šarkauskienė

2008 12

2008 11 28

VILNIUS, 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1. PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ VALDYMO AUDITAS.....	7
1.1. Pensijų fondai ir jų teisinė sistema.....	7
1.1.1. Papildomas savanoriškas pensijų kaupimas Lietuvoje.....	7
1.1.2. Pensijų fondų valdymo principai.....	8
1.1.3. Antros pakopos pensijų fondų rinkos situacija	9
1.1.4. Pensijų fondų teisinė sistema	12
1.2. Auditas	14
1.2.1. Audito samprata, reikšmė ir raida	14
1.2.2. Audito norminiai dokumentai Lietuvoje	15
1.2.3. Vidaus auditas įmonėje, jo reglamentavimas	16
1.2.4. Investavimo audito organizavimas ir gairės.....	18
2. X ĮMONĖS VALDOMŲ ANTROS PAKOPOS PENSIJŲ FONDŲ AUDITO ATLIKIMAS	36
2.1. Priežastys nulėmusios audito atlikimą	36
2.2. Informacijos rinkimas ir apdorojimas	36
2.3. X įmonės valdomų pensijų fondų audito ataskaita.....	42
IŠVADOS.....	51
REKOMENDACIJOS.....	52
LITERATŪRA.....	53
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	56
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59
1 PRIEDAS	60

PAVEIKSLAI

1 pav. Pensijų fondų rinkos dalis Lietuvoje 2008 06 30	11
2 pav. Pensijų fondų investicijų pasiskirstymas nuo veiklos pradžios.....	12
3 pav. Tarpusavyje veikiančių skyrių schema.....	19
4 pav. Finansinės grupės struktūra	37
5 pav. Vieno pensijų fondo vidinių reikalavimų investavimui patikrinti ataskaita.....	38
6 pav. Vieno pensijų fondo teisinių reikalavimų laikymosi patikrinimo ataskaita	38
7 pav. Vieno pensijų fondo reitingo apskaičiavimo pavyzdys.....	39
8 pav. Vieno pensijų fondo ir lyginamojo indekso apskaičiuotų verčių grafikas	40
9 pav. Pensijų fondų koreliacijos ir determinacijos koeficientų apskaičiavimo rezultatas.....	42
10 pav. Depozitoriumo veiklos schema su valdymo įmone ir pensijų fondu	46
11 pav. Vieno pensijų fondo sugeneruota ataskaita	48

IVADAS

Magistro darbo „Pensijų fondų valdymo auditas“ *temos aktualumas*. Privačių kaupiamųjų pensijų fondų veikla remiasi apdraustųjų lėšų investavimu, siekiant išsaugoti įmokų vertę ir auginti prieaugį. Skaidri, patikrinta ir aiški fondo valdymo sistema bei teisės normų laikymasis – tai saugios pensijos sąlyga. Nepakankamas dėmesys pensijų fondų valdymui gali pabloginti finansinę gyventojų būklę ateityje. Dėl to antros pakopos pensijų fondų valdymo audito tema yra aktuali visiems šios sistemos rinkos dalyviams ir visai Lietuvos socialinei bei finansų sistemai.

Išsivysčiusiose šalyse yra praktikuojamas asmeninio turto valdymo auditas, kas rodo didėjanti poreikį audito atlikimui. Todėl tikėtina, kad Lietuvoje netolimoje ateityje ne tik valstybinėms priežiūros institucijoms, bet ir daugeliui pensijų rinkos dalyvių vienas iš rūpimų klausimų bus pensijų fondų auditas, kuris leis piliečiams įsitikinti, kad jų lėšos valdomos remiantis skaidrios ir patikimos veiklos vykdymo principais.

Problema. Atsižvelgiant į didelius rinkų koregavimus 2007-ųjų pabaigoje bei 2008-ųjų metų pradžioje, taip pat jau į pakankamai ilgą fondų gyvavimo trukmę, būtų pats laikas patikrinti kaip veikia fondai, kaip elgiasi valdytojai rinkų koregavimosi metu. Ar nėra imamasi neleistinų priemonių investicijų gražai didinti. Ar saugu piliečiams laikyti savo lėšas vienuose ar kituose fonduose.

Tyrimo objektas – antros pakopos X įmonės valdomi pensijų fondai.

Tyrimo dalykas - X įmonės pensijų fondų valdymas.

Darbo tikslas - naudojantis darbe aprašyta audito atlikimo metodika bei pateiktais pensijų fondų valdymo bendrovių duomenimis, atlikti X įmonės valdomų pensijų fondų valdymo auditą.

Darbe iškeliamą *hipotezę* – pensijų fondai valdomi skaidriai, patikimai, fondo valdymo sistema aiški bei laikomasi teisės normų.

Numatytam praktinio darbo tikslui pasiekti keliami *uždaviniai*:

1. Apžvelgti audito evoliuciją, pradedant 1845 m. skelbiamomis idėjomis ir baigiant šiuolaikinėmis mintimis.
2. Teoriškai apibrėžti investavimo auditą, aptarti pagrindinius tokio audito programos kūrimo principus.
3. Teoriškai apibūdinti pensijų fondų sistemą ir jos reikšmę visuomenei.
4. Aptarti teisės norminius aktus susijusius su pensijų fondų valdymu.
5. Atlikti X įmonės valdomų pensijų fondų auditą.

Magistro darbą sudarys trys dalys:

teorinėje dalyje apžvelgiama audito samprata laike, aptariamos investavimo audito gairės, išanalizuojami pagrindiniai norminiai aktai, reglamentuojantys pensijų kaupimo bendrovių veiklą, panagrinėjama pensijų kaupimo sistema.

Praktinėje dalyje atliekamas pensijų fondų valdymo auditas.

Trečioje dalyje pateikiamos glaustos išvados apie atliktą auditą ir rekomendacijos rinkos dalyviams.

Naudojami tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas.
- Teisinių aktų analizė.

1. PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ VALDYMO AUDITAS

Išsivysčiusiose šalyse yra praktikuojamas asmeninio turto valdymo auditas, kas rodo didėjantį poreikį audito atlikimui. Todėl tikėtina, kad Lietuvoje netolimoje ateityje ne tik valstybinėms priežiūros institucijoms, bet ir daugeliui pensijų rinkos dalyvių vienas iš rūpimų klausimų bus pensijų fondų auditas, kuris leis piliečiams įsitikinti, kad jų lėšos valdomos remiantis skaidrios ir patikimos veiklos vykdymo principais. Realiai auditas turėtų būti naudingas ne tik besidomintiems savo lėšų valdymu, bet ir pačioms organizacijoms. Jis gali užtikrinti gerą valdymo sistemos funkcionavimą, taip pat gali sumažinti nuostolius ir pagerinti organizacijos fondų rezultatus bei pelningumą.

Taigi pirmoji darbo dalis autorės suskirstyta į du poskyrius, kuriuose aptariamas papildomas savanoriškas pensijų kaupimas bei valdymas, jį reglamentuojantys norminiai teisės aktai, nagrinėjama audito reikšmė ir būtinumas, auditą reglamentuojantys teisės aktai Lietuvoje, audito organizavimas ir planavimas, didesnis dėmesys skiriamas audito planavimui ir atlikimui investavimo srityje, apibrėžiamos jo gairės.

1.1. Pensijų fondai ir jų teisinė sistema

Audito praktiškai atlikti neįmanoma, jei auditorius nėra susipažinęs su medžiaga, neinformuotas kaip veikia pensijų sistema, nežino norminių teisės aktų, reglamentuojančių veiklą. Taigi šiame skyriuje tikslingai aptariama įdiegta pensijų fondų sistema Lietuvoje ir ją reglamentuojantys norminiai teisės aktai.

1.1.1. Papildomas savanoriškas pensijų kaupimas Lietuvoje

Nuo 2003 m. Lietuvoje pradėta diegti nauja pensijų kaupimo sistema – tai nauja galimybė kiekvienam, mokančiam socialinio draudimo įmokas, kaupti lėšas savo būsimai pensijai, nemokant papildomų įmokų. Tai reiškia, kad šalia valstybinio socialinio draudimo pradėjo veikti privatūs pensijų fondai. Iki reformos pradžios pensijas dirbantiems ir įmokas mokantiems žmonėms garantavo vien tik valstybinė socialinio draudimo sistema. Kaip rodo prognozės, tokia sistema ilgai gyvuoti nebūtų galėjusi. Dėl ekonominių ir socialinių veiksnių, tokių, kaip nedarbas ir užimtumo lygis, spartus senyvo amžiaus žmonių gausėjimas, gimstamumo mažėjimas, rekordiškai didintų valstybės išlaidas socialiniam draudimui. Jau 2005 m. Jungtinės Tautos garsiai prašneko apie būtinas pertvarkas pensijų sistemose, nes jau tuo metu buvo prognozuojama, kad nepertvarkius pensijų sistemų 2050 m. pasaulyje

bus apie 1.2 mlrd. žmonių neturinčių garantuotų pajamų. Dėl sparčiau prastėjančios demografinės padėties Lietuvoje yra numatyta, kad per 2006 - 2020 m. m. aštuoniolikmečių jaunuolių sumažės net apie 44%. Būtent tokie veiksniai ir lėmė pensijų reformos įgyvendinimą, tuo siekiant, kad dalis senatvės pensijos būtų finansuojama asmeninėmis santaupomis, t.y. lėšas kaupiant privačiuose pensijų fonduose.

Taigi, 2000 m. balandžio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 465 buvo sudaryta komisija, parengusi Pensijų sistemos reformos Baltąją knygą, kurioje buvo aptartos galimos Lietuvos pensijų sistemos pertvarkymo kryptys bei galima pensijų sistemos struktūra. Nutarta įdiegti Lietuvoje trijų pakopų (pasaulietišškai vadinamą „ramsčių“) pensijų kaupimo sistemą, kuri yra iš esmės orientuota į asmeninių santaupų kaupimą ir gali užtikrinti ne tik tolygesnį lėšų pasiskirstymą, bet ir, pasižymėdama lankstumu ir platesnėmis vartotojų pasirinkimo galimybėmis, prisideda prie ekonominės veiklos gerinimo, t.y. skatina taupymą, augimą ir finansinio sektoriaus plėtrą.

Taigi, pirmasis „ramstis“ – iš mokesčių finansuojama valstybinė programa, teikianti nekintančio dydžio ar atsižvelgiant į būtinumą išmokamą pagrindinę pensiją. Ją gauna visi Lietuvos piliečiai. Šis „ramstis“ kiekvienam Lietuvos gyventojui turėtų užtikrinti apsaugą nuo skurdo ir kompensuoti dalį pajamų, prarastų dėl senatvės ir negalios. Antrasis „ramstis“ – privaloma profesinė ar privati, tačiau valstybės reguliuojama, pensijų sistema. Trečiasis – savanoriška pensijų kaupimo sistema. Joje dalyvauti gali kiekvienas asmuo, kuris įmokas pensijų fondui moka iš savo asmeninių šaltinių. Valstybė trečią pensijų pakopą remia mokesčių lengvatomis.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje vienas svarbiausių žingsnių socialinėje plotmėje buvo žengtas, todėl dabar reikalinga stengtis ir rūpintis, kad sistema veiktų funkcionaliai ir tvarkingai.

1.1.2. Pensijų fondų valdymo principai

Pagrindinius pensijų fondų valdymo principus apibrėžia Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas.

Asmenys, draudžiami visai valstybinei socialinei draudimo pensijai, turi teisę pasirinkti, ar dalyvauti šioje antroje pensijų kaupimo pakopoje. „Asmenims, pasirinkusiems būti pensijų kaupimo dalyviais, tolesnis dalyvavimas negali būti nutrauktas, išskyrus visiškos negalios atveju.“ (Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas, 2004). Taigi apsisprendus dalyvauti privačiame kaupime, dalyviai turi teisę pasirinkti pensijų kaupimo bendrovę. Ja gali būti tik pensijų fondas ar gyvybės draudimo bendrovė, vykdanči Lietuvos teritorijoje pensijų kaupimo veiklą ir turinti tam licenciją. Šių įmonių veiklą prižiūri dvi institucijos: Vertybinių popierių komisija – valdymo įmonių, o Draudimo priežiūros komisija – draudimo įmonių. Po sutarties pasirašymo, kai Valstybinis socialinis draudimas (toliau SODRA) kas ketvirtį perveda išmokas, jos yra konvertuojamos į pasirinkto fondo

vienetus, atsižvelgiant į to vieneto kainą konvertavimo dieną. Pensijų įmokos dydis nuo 2007 –ųjų metų yra penki su puse procento dalyvių pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos. Jos nuo 2004-ųjų didėjo po vieną procentą (nuo 2,5 iki 5,5 procento). Patekusias lėšas į fondus toliau valdo pasirinkta valdymo įmonė, kompetetingi fondų valdytojai priima investavimo sprendimus ir taip stengiasi didinti fondo vieneto vertę. Pensijų fondų turtas yra saugomas depozitoriume (kurio nors komercinio banko pasirinktinai). Kiekvieno dalyvio pensijų fondo turtas yra atskirtas nuo bet kokio kito pensijų kaupimo bendrovės turto ir, jei dėl bankroto būtų likviduojama įmonė, tai bendrovės kreditoriai neturėtų teisės nukreipti išieškojimo į pensijų turta.

Taip pat lėšų srautus pensijų fonde įtakoja ir suteikta galimybė pensijų fondo dalyviui keisti fondą kitu, išskyrus pirmuosius trejus metus nuo pensijų kaupimo sutarties sudarymo. Administravimo išlaidų, susijusių su perėjimu iš vienos bendrovės į kitą, atlyginimo tvarką reglamentuoja Draudimo ir Pensijų fondų įstatymai. Pensijų kaupimo sutartis negali būti nutraukta nesudarius sutarties su kita pensijų kaupimo bendrove.

Valstybinė mokesčių inspekcija administruoja pensijų kaupimo įmokų surinkimą, o SODRA tvarko dalyvių įskaitą ir pensijų įmokas į pasirinktas pensijų kaupimo bendroves, o pastarosios privalo pranešti SODRAI apie naujai pasirašytas ir nutrauktas sutartis. „Pensijų fondų pensijų kaupimo veiklos valstybinę priežiūrą įstatymų nustatyta tvarka atlieka Vertybinių popierių komisija. Gyvybės draudimo bendrovių pensijų kaupimo veiklos valstybinę priežiūrą įstatymų nustatyta tvarka atlieka Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos.“ (Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas, 2004).

Sulaukę senatvės pensijos amžiaus dalyviai turi teisę gauti pensijų išmoką iš pensijų kaupimo bendrovės. „Pensijų išmokos, mokamos iš asmens sukaupto pensijų turto, gali būti periodinė pensijų išmoka, anuitetas ar vienkartinė pensijų išmoka. Šių išmokų mokėjimo sąlygas nustato įstatymai. Anuitetus iš asmens sukaupto pensijų turto moka gyvybės draudimo bendrovės.“ (Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas, 2004).

Taigi pensijų fondo turtas kinta, kai yra gaunamos išmokos iš SODROS, kai dalyviai keičia fondą, kai jiems yra išmokamos sukauptos lėšos sulaukus pensijos senatvės amžiaus, taip pat kinta fondo vertė nuo priimtų pensijų fondų valdytojų sprendimų, kai investavus gaunamas pelnas arba nuostolis. Pastarasis veiksnys, įtakojantis lėšų kaupimą fonde, labiausiai domina priežiūros institucijas, bei institucijas vykdančias audita.

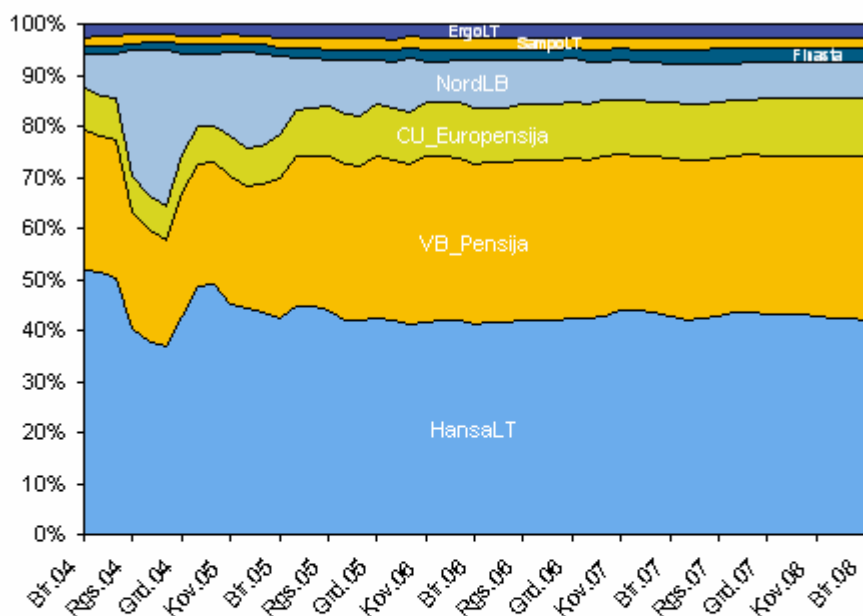
1.1.3. Antros pakopos pensijų fondų rinkos situacija

Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija savo tinklaraštyje nuolat skelbia ketvirtines ataskaitas apie situaciją antros pakopos pensijų fonduose. Čia galima rasti informaciją apie pensijų

kaupimo dalyvius, pensijų valdymo bendroves, pensijų fondų skaičių, jų kitimą, valdomą turta, investicijų pasiskirstymą ir kitą informaciją. Taigi 2008 metų antro ketvirčio pabaigoje Lietuvoje veikė trisdešimt vienas valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo (toliau – antros pakopos) pensijų fondas. Juos valdė devynios pensijų kaupimo bendrovės: septynios valdymo įmonės, kurių veiklą prižiūri Vertybinių popierių komisija (toliau – VPK) ir dvi draudimo bendrovės, kurių veiklą prižiūri Draudimo priežiūros komisija. „Antros pakopos pensijų fondų bendra investicinių portfelių vertė 2008 m. birželio 30 d. siekė 2 076,6 mln. Lt. Antros pakopos pensijų kaupime iš viso dalyvavo 952,4 tūkst. dalyvių. Per 2008 m. antrą ketvirtį bendras VPK prižiūrimų pensijų fondų dalyvių skaičius išaugo nežymiai – apie 0,5 proc. (2 853 dalyviais).“ (Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija (VPK), 2008).

Remiantis magistrantės atliktais skaičiavimais didžiausia dalyvių rinkos dalis virš 73 proc. priklausė UAB „Hansa investicijų valdymas“ (41,6 proc.; beveik 411,3 tūkst.) ir UAB „SEB investicijų valdymas“ (31,6 proc.; 245,8 tūkst.). Mažesnioji dalis (iki 27 proc.; 295,3 tūkst.) yra labiau diversifikuota ir šiai daliai priklauso septynios likusios įmonės: UAB „DnB NORD investicijų valdymas“ (7,2 proc.), UAB „Finasta investicijų valdymas“ (3,7 proc.), UAB „Danske Capital investicijų valdymas“ (1,9 proc.), UAB „Aviva Lietuva“ (11,3 proc.), UAB „Ergo Lietuva“ (2,7 proc.), UAB „Parex investicijų valdymas“ (0,01 proc.), UAB „MP Pension Funds Baltic“ (0,001 proc.). Pastebėtina, kad per antrąjį metų ketvirtį sparčiai išaugo UAB „MP Pension Funds Baltic“ valdomų pensijų fondų dalyvių skaičius (nuo 234 dalyvių iki 1,8 tūkst. dalyvių).

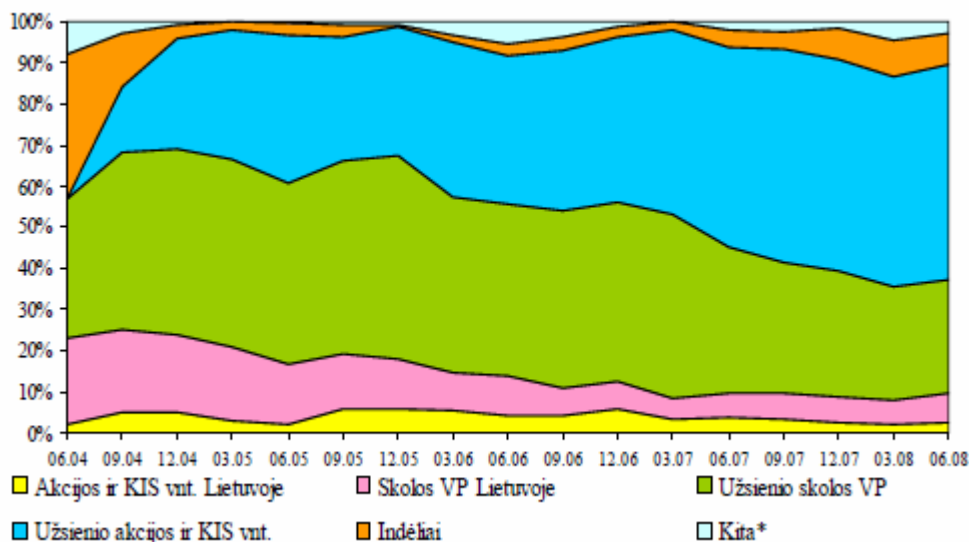
PF rinkos pasidalijimas

	Rinkos dalis	$\Delta 1M$	$\Delta 3M$	$\Delta 1Y$
HansaLT	41.6%	-0.7%	-0.9%	-1.5%
VB_Pensija	31.6%	-0.2%	0.2%	0.5%
CU_Europensija	11.3%	0.1%	-0.1%	0.2%
NordLB	7.2%	0.9%	0.9%	0.8%
Finasta	3.7%	0.0%	0.0%	0.0%
SampolT	1.9%	0.0%	0.0%	-0.3%
ErgoLT	2.7%	0.0%	0.0%	-0.1%
ParexLT	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
MPLT	0.0%	0.1%	0.1%	0.3%

1 pav. Pensijų fondų rinkos dalis Lietuvoje 2008 06 30

Žemiau paveiksle pateikta antros pakopos pensijų fondų investicijų pasiskirstymo dinamika nuo veiklos pradžios. „Aiškiai matoma, kad investicijos į užsienio šalių KIS vienetus ir nuosavybės vertybinius popierius užima didžiausią dalį (52 proc.), per antrąjį metų ketvirtį ši dalis paaugo 1 proc. Per ataskaitinį ketvirtį taip pat paaugo investicijų į Lietuvos ne nuosavybės vertybinius popierius dalis bei šiek tiek sumažėjo indėlių dalis bendrose investicijose.“ (VPK, 2008).

Šaltinis: Vertybinių popierių komisija

2 pav. Pensijų fondų investicijų pasiskirstymas nuo veiklos pradžios

Panagrinėjus investavimo pasiskirstymą laike akivaizdžiai matomas pakankamai didelis į nuosavybės vertybinius popierius ir kolektyvinio investavimo subjektus turto investavimas. Iš to magistrantė padarė išvadą, kad prisiimama rizika fonduose yra pakankamai didelė, ypač kai šiuo metu rinkos yra neramios ir šnekama vis garsiau apie ekonomikos recesiją. Todėl neprofesionalus fondų valdymas šiuo metu gali pridaryti daug žalos visai pensijų sistemai ir jų dalyvių gerbūviui.

1.1.4. Pensijų fondų teisinė sistema

Pensijų reforma Lietuvoje pradėta įgyvendinti ne taip seniai, todėl ir teisinė pusė yra dar jauna, nuolat tobulinama. 2002 m. gruodžio 3 d. buvo išleistas pirmas įstatymas reglamentuojantis pensijų sistemos reformą – Pensijų sistemos reformos įstatymas. Sekančiais metais buvo išleisti dar du įstatymai glaudžiau reglamentuojantys jau pačių dalyvių bei reformoje dalyvaujančių įmonių reikalavimus ir įsipareigojimus – tai Pensijų kaupimo įstatymas ir Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, priimti 2003 m. liepos 4 d.. Juose jau buvo nustatyta pensijų kaupimo, užtikrinančio gyventojų papildomas pajamas senatvėje, išmokų mokėjimo organizavimo bei pensijų kaupimo bendrovių valdomų pensijų fondų veiklos sąlygos ir tvarka, nustatyti privalomi priežiūros standartai ir pensijų fondų valdymo taisyklės, leidžiančios tinkamai apsaugoti pensijų fondų dalyvių interesus.

Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme visas ketvirtas skirsnis skirtas depozitoriumo veiklai, funkcijoms ir pareigoms aprašyti. „Depozitoriumas privalo veikti pensijų fondo dalyvių naudai ir: 1) vykdyti valdymo įmonės nurodymus, jei jie neprieštarauja teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių

reikalavimams; 2) užtikrinti, kad įplaukos už perleistą pensijų turtą per nustatytą laiką atitektų pensijų fondui; 3) užtikrinti, kad pensijų fondo įplaukos būtų naudojamos pagal teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių reikalavimus; 4) užtikrinti, kad lėšų konvertavimas į apskaitos vienetų ir apskaitos vienetų konvertavimas į lėšas vyktų pagal teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių reikalavimus; 5) užtikrinti, kad apskaitos vienetų vertė būtų skaičiuojama pagal teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių reikalavimus.“ (Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, 2008). Taip pat depozitoriumas apie visus pastebėtus teisės aktų ar pensijų fondo taisyklių pažeidimus privalo pranešti Vertybinių popierių komisijai ir valdymo įmonės stebėtojų tarybai ar valdybai (jei stebėtojų taryba nesudaroma). Atlyginimas už depozitoriumo paslaugas negali būti didesnis už numatytąjį pensijų fondo taisyklėse. Depozitoriumas atsako už žalą, padarytą pensijų fondo dalyviams ar valdymo įmonei dėl to, kad jis neatliko savo pareigų ar netinkamai jas atliko. Taip pat šiame skirsnyje yra akcentuojamas valdymo įmonės atskyrimas nuo depozitoriumo, valdymo įmonė negali turėti jokios įtakos depozitoriumo veiklai ir atvirkščiai.

Pastarajame įstatyme 23 straipsnyje yra detaliai nurodyta, kas turi būti apibrėžta pensijų fondo taisyklėse. Jos įsigalioja tik po to, kai yra patvirtinamos Vertybinių popierių komisijoje. Valdymo įmonė privalo sudaryti galimybes visiems asmenims susipažinti su Vertybinių popierių komisijoje patvirtintomis pensijų fondų taisyklėmis ir jų pakeitimais.

Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme 24 straipsnis apibrėžia ir reglamentuoja pensijų fondo investavimo strategijai keliamus reikalavimus. Kuriant kiekvieno fondo strategiją turi būti numatyti ir apibrėžti pensijų turto investavimo tvarka ir sritys, rizikos vertinimo metodai, rizikos valdymo principai, naudojamos rizikos valdymo procedūros ir būdai. Strategija turi būti peržiūrima ne rečiau kaip trys metai. Tokia griežtai reglamentuota tvarka bei aukšti reikalavimai rizikos valdymui dalinai apriboja investavimo galimybes, o kartu ir bando apsaugoti nuo rizikingų sprendimų. Fondų valdytojai negali nusižengti šiems reikalavimams.

Taip pat šis įstatymas griežtai apibrėžia investavimo taisykles, kokie vertybiniai popieriai ir rinkos priemonės yra leidžiamos laikyti antros pakopos pensijų fonduose, o kokie ne. Taip pat apibrėžiama galimybė investuoti pensijų turtą į išvestines investicines priemones, tačiau tik rizikos valdymo tikslams ir tai turi būti apibrėžta fondo taisyklėse. Tai rodo, kad investuojant pensijų turtą negalima „žaisti“ spekuliacinių žaidimų ir dar labiau didinti rizikos. Pensijų turtas taip pat negali būti investuojamas į nekilnojamąjį turtą, tauriuosius metalus arba į suteikiančius į juos teisę vertybinius popierius. Tai reglamentuoja Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 46 straipsnis. Negana to sekančiame straipsnyje yra griežtai nurodomos ir dalys, kiek santykinai kokių vertybinių popierių ir kitų investavimo priemonių galima laikyti pensijų fonde. Taigi fondų valdytojams keliamas nemenkas uždavinys – sukurti optimalią strategiją su didžiuliais apribojimais investavimui. Tuo nuolat domisi priežiūros institucijos ir tikrina šių taisyklių laikymąsi. Jį taip pat reglamentuoja ir pastarasis įstatymas.

Per penkis metus pastarieji įstatymai buvo nuolat tobulinami, atsižvelgiant į kartais per griežtus, kartais neapibrėžtus tinkamai aspektus. Paskutinis pakeistas ir tobulintinas buvo Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, jo pakeitimas patvirtintas 2008 m. birželio 5 d. ir pavadintas Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 14, 34, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 59 straipsnių pakeitimo įstatymas. O peržiūrėjus Pensijų kaupimo įstatymo nuolatinės aktualias redakcijas ir kiek pakeitimų jau buvo daryta, magistrantės nuomone, šio įstatymo nuolatinis tobulinimas rodo galbūt jo priėmimą skubotai ir netobulai.

Kadangi ne visi pensijų fondai kūrėsi vienu metu Vertybinių popierių komisija išleido Lyginamojo indekso naudojimo taisyklės, pagal kurias investavimo įmonė savo tinklalapyje privalo skelbti informaciją apie kiekvieno pensijų fondo uždirbtą grąžą ir pasirinkto palyginamojo indekso uždirbtą grąžą, taip siekdama pensijų fonduose skaidrumo ir pelningumo. Kad dalyviams informacija būtų aiškesnė ir ją būtų galima palyginti su kitų valdytojų valdomais fondais, šiose taisyklėse yra apibrėžta kaip skaičiuoti kiekvieną rodiklį ir kokį atskaitos tašką pasirinkti.

Apibendrinant pensijų kaupimo priežiūrai sukurtą įstatyminę bazę, galima teigti, kad didelis dėmesys yra skiriamas investavimo taisyklėms, keliami dideli apribojimai, kurie turėtų žymiai mažinti riziką, neleisti spekuliuoti pensijų fondų dalyvių turtu, taip pat aiškiai apibrėžiama depozitoriumo veikla, atskaitomi mokesčiai iš fondų, ataskaitų teikimas dalyviams. Taip pat pagirtina, kad įstatyminė bazė yra nuolat tobulinama, siekiant daugiau skaidrumo ir patikimumo iš valdymo įmonių. Taip pat pažymėtina, kad priežiūros ir kontrolės vienetai turi patikrinti labai daug medžiagos norint įsitikinti, kad įstatymų yra laikomasi.

1.2. Auditas

1.2.1. Audito samprata, reikšmė ir raida

Ekonominėje ir teisinėje literatūroje dėl daugelio priežasčių iki šiol nesutariama dėl audito sampratos. Tapo beveik įprasta “audito” sąvoką vartoti kaip “kontrolės”, “revizijos” sinonimą. Tačiau šios sąvokos toli gražu nesutampa, jos skiriasi savo turiniu. Rinkos ekonomikoje veikia gana sudėtinga ekonominės kontrolės sistema, kurios objektyvų pobūdį lemia nuosavybės formų įvairovė ir valstybės mechanizmo funkcionavimo ypatybės.

Vienas svarbiausių ir pagrindinių valstybės kontrolės tikslų yra gauti objektyvią informaciją apie kiekvienos valdymo sistemos procesų eigą. Mat kontrolė turi užtikrinti ne tik valstybinę tvarką ir drausmę tvarkant ir naudojant lėšas bei turtą, bet ir veiklos tikslingumą bei ekonomiškumą, keliamų uždavinių, programų, normatyvų, standartų ir kitokių reikalavimų laikymąsi valdant.

Jau pirmoji pažintis su “kontrolės” ir “audito” sąvokomis rodo, kad audito sąvoka, nors ir labai artima kontrolei, tačiau jai netapati: audito sąvoka savo turiniu platesnė už kontrolės. Audito mastu ne

tik tikrinama audituojamų objektų veikla, bet ir pateikiamos tam tikros ekspertų išvados dėl įvairių buhalterinių dokumentų teisingumo ir patikimumo. Auditas padeda nustatyti, ar balansai, buhalterinės apskaitos ir finansinės atskaitomybės dokumentai teisingai, objektyviai atspindi atliktas finansines ir ūkines operacijas.

Auditas - visada tam tikras procesas, kurio metu gaunami, kaupiami, gvildenami ir vertinami objektyvūs duomenys apie ekonominius veiksmus bei įvykius ir kurio metu nustatoma, ar jie atitinka tam tikrą kriterijų lygmenį, ar jo neatitinka, o rezultatas teikiamas tos informacijos naudotojams (užsakovams).

Audito atsiradimo ir susiformavimo istorija siekia senovę. „Literatūros šaltiniuose teigiama, kad auditorių kaip “knygų tikrintojų” profesija atsirado Didžiojoje Britanijoje XIII a. pradžioje, o pradžia jai esą davęs 1285 m. karaliaus Eduardo I patvirtintas statutas. Manoma, kad audito tėvynė yra Škotija, kur 1853 m. buvo oficialiai įsteigtas Edinburgo auditorių institutas.“ (Irvin et al., 2001). Užominių apie auditą randama ir anksčiau: XIV a. buhalterinės apskaitos knygos teismuose jau buvo vertinamos kaip daiktiniai įrodymai. Anglijoje XVI a. buvo vartojama “auditoriaus” sąvoka, kuria buvo apibūdinami žmonės, užsiimantys apskaitos įrašų tikrinimu. Tačiau tai dar nebuvo auditas dabartine šio žodžio prasme.

Daugumos autorių nuomone, šiuolaikinio audito istorija skaičiuojama nuo 1845 m., kai Didžiojoje Britanijoje buvo priimti keli įstatymai, numatantys, kad akcinės bendrovės privalo pavesti nepriklausomiems buhalteriams (auditorių prototipas) patikrinti tų kompanijų buhalterines knygas ir sąskaitas, o tikrinimo rezultatus vėliau pateikti akcininkams. „1887 m. JAV buvo įkurta Auditorių asociacija, o 1896 m. Niujorko valstijoje jau įstatymiškai buvo reglamentuota auditorių veikla.“ (Irvin et al., 2001). Anuomet auditoriaus pareigas galėjo užimti tik asmuo su buhalterio diplomu, sėkmingai išlaikęs specialybės egzaminą ir gavęs licenciją, t.y. teisę verstis auditoriaus veikla.

Lietuvoje audito ištakos siekia net Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikus. Tarpukario Lietuvoje šioms klausimams nebuvo skiriama pakankamai dėmesio. O ir dabar nacionalinio audito klausimai sprendžiami ne taip greitai ir sėkmingai, kaip reikėtų.

1.2.2. Audito norminiai dokumentai Lietuvoje

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvo pradėta galvoti apie audito sistemos kūrimą. Vienas iš pirmųjų patvirtintų ir svarbių dokumentų buvo Lietuvos Respublikos Audito įstatymas, vėliau buvo išleistas ir Auditorių profesinės etikos kodeksas. „Šie du dokumentai reglamentuoja svarbiausias auditorių veiklos sritis, apibrėžia jų nepriklausomybę ir atsakomybę, santykius su klientais ir kt.“ (Mackevičius, 1999, p. 35).

Tačiau šiais pagrindiniais norminiais aktais nebuvo apsiribota ir buvo išleisti dar keli įstatymai, reglamentuojantys vidaus kontrolės ir vidaus audito veiklą bei valstybės kontrolės veiklą – tai Lietuvos Respublikos vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas, išleistas 2002 m. gruodžio 10 d., ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas, patvirtintas 1995 m. gegužės 30 d..

Įstatymai ir kiti audito norminiai dokumentai yra nuolat tobulinami ir atnaujinami Lietuvos auditorių rūmų. Lietuvos auditorių rūmai yra viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – vienyti visus atestuotus auditorius, koordinuoti jų veiklą, atstovauti jų interesams ir tenkinti kitus viešuosius interesus. „Lietuvos auditorių rūmų steigiamasis susirinkimas įvyko 1999 m. gruodžio mėn., Auditorių rūmai įregistruoti 2000 m. vasario mėn. 2003 metais Auditorių rūmai tapo asocijuotu Tarptautinės buhalterių federacijos (IFAC) nariu. 2004 metais Auditorių rūmai tapo Europos buhalterių federacijos (FEE) nariu korespondentu.“ (Lietuvos auditorių rūmai (LAR), 2008). Lietuvos auditorių rūmai taip pat organizuoja kvalifikacinius auditorių egzaminus bei kvalifikacijos kėlimo ir tobulinimo kursus, išduoda auditorių pažymėjimus, prižiūri auditorių ir audito įmonių veiklą.

Galima padaryti išvadą, kad palyginti per neilgą audito sistemos gyvavimo laikotarpį Lietuvoje buvo sukurta pakankamai teisės aktų, reglamentuojančių auditorių veiklą, tačiau įstatymai yra nuolat atnaujinami ir tobulinami, kuriami nauji reglamentai. Tai sąlygoja ir rodo audito sistemos sudėtingumą ir nuolatinį vystymąsi.

1.2.3. Vidaus auditas įmonėje, jo reglamentavimas

Ekonominėje literatūroje vidaus auditas apibrėžiamas įvairiai. Tarptautiniai vidaus audito standartai pateikia tokį vidaus audito apibrėžimą: vidaus auditas - tai nepriklausoma, objektyvi tyrimo ir konsultavimo veikla, skirta pridėtinei vertei kurti ir organizacijos veiklai gerinti. Vidaus audito pagrindinė funkcija ir tikslas - sistemingai ir visapusiškai vertinti ir skatinti gerinti organizacijos rizikos valdymo, kontrolės ir priežiūros procesų veiksmingumą ir taip padėti įgyvendinti organizacijai keliamus tikslus.

„Taigi vidaus auditas šiandien reiškia įvairiapusį organizacijos veiklos vertinimą, struktūrizuotą ir tarptautiniais profesinės praktikos standartais pagrįstą požiūrį į organizacijos vidinius procesus, rizikų valdymo visumą, vadovavimą ir vidaus kontrolę.“ (Daunienė, Dičpetris, 2001).

Tvarkingai atliekamas vidaus auditas gali užkirsti kelią nuostolingoms ir neteisėtoms operacijoms ir užtikrinti, kad įmonė dirbtų pelningai. Nes vidaus auditas yra skirtas patikrinti visos įmonės veiklai, o ne kaip išorės auditas, kuris audituoja tik finansinę atskaitomybę.

„Vidaus auditas turi apimti organizacinės struktūros, atsakomybės, įgaliojimų perdavimo ir stebėjimo procedūrų tikrinimą, planavimo ir koordinavimo, valdymo informacinių sistemų

efektyvumo, žmogiškųjų išteklių tikrinimą, taip pat kontroliuoti, kaip laikomasi įstatymų ir kitų teisės aktų.“ (Mackevičius, 1999, p. 598).

Vidaus auditorių darbe mechaninę tikrinimų rutiną keičia tyrimai ir ekspertiniai vertinimai, be šiuolaikinių informacinių technologijų vidaus audito veikla turbūt nebeįsivaizduojama. Profesinė nūdienu vidaus auditorių elgesį skatina virsti lyderiavimu, aktyviu teigiamų pokyčių organizacijoje iniciavimu. Kaip turi būti atliekamas vidaus auditas nėra aiškių taisyklių, bet jis turi būti daromas taip, kad būtų efektyvus, t.y. padėtų kompanijai veikti efektingai. O tai yra glaudžiai susiję su įmonės vidinės ir išorinės aplinkos stebėjimu ir pažinimu. Todėl dažniausiai vidaus audito skyrius yra įsikūręs audituojamos įmonės patalpose, kad būtų galima geriau pažinti kompanijos darbinę aplinką ir jausti vyraujančias nuotaikas.

Kad auditas būtų efektyvus auditoriai privalo nuolat gilinti profesines žinias, jomis keistis tarpusavyje, plėsti akiratį. Norint pajėgti profesionaliai vertinti organizacijų veiklą reikia itin gilių organizacijų valdymo, vadovavimo, rizikų valdymo, finansų ir kitų žinių. Vidaus auditoriai turi pajėgti ne tik kelti klausimus, problemas, bet kartu ir pateikti vertingus pasiūlymus.

Vidaus auditoriams gilinti žinias padeda Lietuvos vidaus auditorius vienijanti Vidaus Auditorių Asociacija. „Ji buvo įkurta 1997 metais, o 2000-aisiais tapo pilnateise Tarptautinio Vidaus Auditorių Instituto (the IIA) nare. Asociacija šiandien vienija vidaus audito, finansų, kontrolės ir rizikų valdymo specialistus, siekia sutelkti aktyviausius šių sričių profesionalus, kaupti ir skleisti žinias.“ (Daunienė, Dičpetris, 2001).

Tarptautinis Vidaus Auditorių atestavimas yra rengiamas visame pasaulyje du kartus per metus. Tai vienintelė pasauliniu mastu pripažįstama vidaus auditorių atestacija, kurią sudaro keturios dalys – egzaminai (Vidaus auditas ir Organizacijų Valdymas, Rizikos bei Kontrolė; Vidaus Audito atlikimas; Verslo analizė ir informacinės technologijos; Verslo valdymo įgūdžiai). Lietuvos VAA organizuojamas Lietuvos vidaus auditorių atestavimas yra vykdomas lietuvių kalba ir prilyginamas ketvirtajai CIA egzaminų daliai.

Vidaus auditorių asociacija išvertė Tarptautinį vidaus auditorių profesinės etikos kodeksą ir dabar jis yra laikomas kaip nacionalinis etikos kodeksas. Jo tikslas yra skatinti vidaus audito profesijos etinę kultūrą. „Etikos kodeksas yra reikalingas vidaus auditoriaus profesijai, nes ji remiasi pasitikėjimu, kuris glūdi šiai profesijai keliamuose uždaviniuose atlikti objektyvų rizikos, kontrolės ir priežiūros auditą. Etikos kodeksas papildoma vidaus audito apibrėžimą dviem aspektais: jame nustatomi vidaus auditoriaus profesijos ir vidaus audito praktikos kertiniai principai, bei elgesio taisyklės.“ (Daunienė, Dičpetris, 2001).

Pagrindiniai vidaus auditoriaus elgesio ir veiklos principai yra bendros žmogiškosios visiems labai gerai pažįstamos savybės:

- Sąžiningumas – vidaus auditorių sąžiningumas suteikia pagrindą pasitikėti jų darbu ir pasikliauti jų nuomone;
- Objektyvumas – rinkdami bei vertindami informaciją ir pranešdami gautus duomenis apie tikrinamą organizacijos veiklą ar procesą vidaus auditoriai vadovaujasi aukščiausio laipsnio profesiniu objektyvumu. Vidaus auditoriai turi įvertinti visas susijusias aplinkybes, o asmeniniai interesai ar kiti asmenys neturi turėti įtakos jų nuomonei;
- Konfidencialumas – vidaus auditoriai gerbia gaunamos informacijos privatumą ir nuosavybę, ir neatskleidžia jos be leidimo ar įgaliojimo, išskyrus tuos atvejus, kai to reikalauja įstatymai, norminiai aktai ar profesiniai įsipareigojimai;
- Kompetencija – vidaus auditoriai turi reikiamas žinias, įgūdžius, ir patirtį, reikalingus vidaus audito paslaugoms teikti.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje per gan trumpą laiką vidaus auditas įgijo pakankamai svarbią reikšmę. Visos didesnės organizacijos jau nebeįsivaizduojamos be vidaus audito skyriaus. Jei įmonė nedidelė, tai ji pasirūpina bent vieno auditoriaus darbo vietos įsteigimu. Taip pat aukštą vidaus auditoriaus darbo kokybę parodo ir tarptautiniu lygiu sertifikuojami vidaus auditoriai.

1.2.4. Investavimo audito organizavimas ir gairės

Daugelyje organizacijų vienas iš rizikingiausių departamentų yra investavimo departamentai. Ten vienas mygtuko paspaudimas gali sudaryti milijoninius sandorius. Tokiuose departamentuose daromas auditas neša didžiulę atsakomybę, privaloma išsiaiškinti, ar aiškiai apibrėžtos investavimo strategijos ir ar jas atitinka esamos investavimo priemonės portfelyje.

Kaip ir kiekvienam fondų valdytojui, taip ir auditoriams labiausiai rūpimi su investavimu susiję klausimai yra tokie kaip:

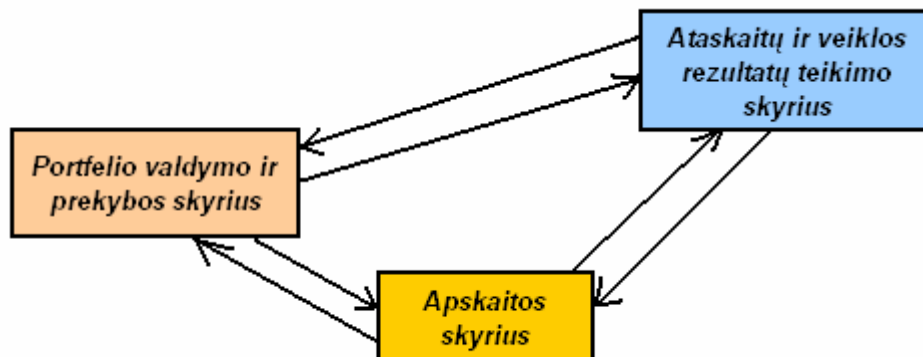
- Ar portfelis yra pakankamai diversifikuotas?
- Ar neprisiimama per daug rizikos valdomame portfelyje?
- Ar tikrai yra suvokiama prisiimta rizika?
- Ar gražos dydžiai yra konkurencingi lyginant su kitais panašiais fondais?
- Ar laikomasi išorės teisinių reikalavimų?

Norint patikrinti visa tai nuosekliai dažniausiai literatūroje yra siūloma darbą suskirstyti pagal tris tipines tarpusavyje susijusias grupes:

Portfelio valdymo ir prekybos skyrius (eng. Front Office) – prekyba, portfelio valdymas ir sprendimų ieškojimas;

Apskaitos skyrius (eng. Back Office) – prekybos atsiskaitymas, su depozitoriumu palaikomi ryšiai, investicijų apskaičiavimas ir raportavimas;

Ataskaitų ir veiklos rezultatų teikimo skyrius (eng. Middle Office)– portfelio rizikos analizės ir ataskaitos, gražos sekimas, turto ir įsipareigojimų valdymas.

3 pav. Tarpusavyje veikiančių skyrių schema

Toliau sekančiuose poskyriuose bus aptartos šitų grupių gairės.

Portfelio valdymo ir prekybos skyriaus auditavimas. Ši skyrių paprastai sudaro prekybininkai, portfelių valdytojai, investicijų analitikai. Be abejonės, tai vienas iš sudėtingiausių audituojamų skyrių, nes čia auditorius turi suvokti gan sudėtingas investavimo struktūras, nepaisant to, ar tinkama kontrolė egzistuoja, ar ne. Audituoti prekybos ir portfelio valdymo sritis gali būti sudėtinga. Portfelių valdytojais būna labai užsiėmę ir nelinkę diskutuoti apie sudėtingas strategijas, nes nepatyręs auditorius gali nelabai iš karto suvokti situacijos sudėtingumą. Kad būtų lengviau bendrauti, auditorius turėtų:

- ❖ Pabandyti suorganizuoti susitikimus su prekybininkais, fondų valdytojais po biržos užsidarymo;
- ❖ Sekti ir žinoti esamą rinkos situaciją. Galbūt susitikimus reikėtų atidėti, jei suplanuotu metu rinkos pasidarė nepastovios ir nuolat kintančios;
- ❖ Iš anksto pasiruošti kalbėti numatytomis temomis. Prekybininkai, valdytojai ir analitikai nesitiki, kad auditorius bus to dalyko ekspertas, bet pagrindinės žinios padės palaikyti geresnius santykius ir susitikimo laiko panaudojimas bus efektyvesnis;
- ❖ Nebijoti paklausti klausimų, kurie turi būti plačiau paaiškinti. Juk kaip portfelio valdytojai nėra mokomi būti auditoriais, taip ir auditoriai nėra mokomi kaip valdyti vertybinius popierius.

Tačiau, kada planuojamas investavimo auditas, reikia atkreipti dėmesį, kad kiekviena organizacija gali būti struktūrizuota skirtingai, ir auditoriaus tikslas yra atitinkamai paruošti auditavimo planą prisitaikant prie esamos struktūros.

Prieš pradėdant portfelio valdymo ir prekybos skyriaus auditą, auditorius pirmiausia turi susipažinti su prekybos ir rizikos valdymo politikomis ir procedūromis, peržiūrėti komiteto medžiagą ir tikrinamo laikotarpio prekybos veiklos ataskaitas. Papildomai auditorius turėtų perskaityti investavimo darbuotojų etikos taisykles. Visi šitie dokumentai suteikia svarbios informacijos, kuri turėtų būti išsiaiškinta ir apdiskutuota per vidines apklausas su pagrindiniais portfelio valdymo ir prekybos skyriaus darbuotojais.

Jau artėjant šios grupės auditui, gera praktika yra susipažinti su apskaitos ir ataskaitų ir rezultatų teikimo skyrių veikla, kad suvokti iki galo visos struktūros esmę. Tai padeda auditoriui suvokti atsakomybės ribas ir teisingai nukreipti pokalbius. Pokalbiams reikia būti pasiruošus, nes jei pasiruošimo nėra, tai audituojamieji tai pastebi per pirmas penkias minutes ir susitikimas gali būti visiškai nenusisekęs. Ruošiantis pokalbiams rekomenduojama pasidaryti klausimyną. Jei auditorius suvokia, kad dėl žinių trūkumo ar kitų priežasčių jis negalės tinkamai iš karto pasiruošti, tai tikslingiau yra planuoti kelis pokalbius.

Grynujų pinigų valdymas. Kai auditorius peržiūrinėja investavimo portfelį, pirmiausia atkreipia dėmesį į paprastai nedidele dalimi laikomus trumpalaikius vertybinius popierius. Jie yra iki vienerių metų termino arba trumpesni ir dažnai apibrėžiami kaip pinigų rinkos priemonės, pinigų ekvivalentai arba tiesiog gryniesi. Tokie instrumentai apibrėžiami kaip žemos rizikos ir labai likvidūs vertybiniai popieriai. Juos leidžia daugelis bankų, organizacijų, valstybės išdas - tai gera galimybė pasiskolinti trumpam laikui. Šių instrumentų formos – tai įvairūs indėliai, notos, išdo vekseliai ir, žinoma, gryniesi pinigai.

Jeigu kitaip nenustato investavimo įstatymai, tai likvidžias investicijas fondų valdytojai laiko dėl kelių priežasčių:

- Pinigų rinkos priemonės yra mažiau rizikingos nei kapitalo rinkos investicijos, lengvai konvertuojamos į grynuosius pinigus;
- Atsiradus „gerai progai“ gryniesi pinigai laikomi portfelyje gali būti panaudoti sudaryti pelningam sandoriui;
- Gryniesi pinigai taip pat reikalingi sureguliuoti fondo dalyvių judėjimui.

Auditoriaus gairės:

1. Įsitikinti, ar trumpalaikio prekiavimo instrumentams egzistuoja politikos ir procedūros, ar jos periodiškai peržiūrimos ir yra patvirtintos komitetuose.
2. Peržiūrint įsitikinti, kad prekybos politikoje yra punktai apie: įgaliotus prekybininkus, leidžiamus ir draudžiamus prekiauti instrumentus, patvirtintos kompanijos ir/arba brokeriai, prekybos limitai, reikalinga prekybos dokumentacija, ataskaitų reikalavimai, reguliuojamų institucijų procedūros, klaidų taisymo procedūros ir kitos vidinės kontrolės procedūros.

3. Peržiūrint trumpalaikės prekybos veiklą, įsitikinti, kad laikomasi prekybos politikos ir procedūrų ir galiojančių priežiūros institucijų reikalavimų.
4. Nustatyti, ar trumpalaikės prekybos sandorių pavedimai yra pagrįsti ir tinkamai aprašyti.
5. Nustatyti, ar egzistuoja reikalinga diversifikacija trumpalaikiame investavime, ar turimi kreditai susiderina su kitomis rinkomis (akcijų, fiksuotų pajamų, išvestinių finansinių priemonių).
6. Peržiūrint grynujų pinigų įplaukas ir išlaidas nustatyti, ar grynujų valdymas yra efektyvus.
7. Patikrinti, ar yra tinkamos atsiskaitymų sumos skaičiuojant diskonto normą atsitiktinai pasirinktuose keliuose sandoriuose.
8. Įsitikinti, kad egzistuoja pakankamas pareigų atskyrimas tarp trumpalaikio prekiaavimo, atsiskaitymo ir raportavimo.
9. Peržiūrėti esamų overdraftų pavedimus, kurie gali signalizuoti, kad grynujų pinigų rezervas yra per mažas.
10. Įsitikinti, kad prekybininkai yra tinkamai apmokyti, laiku informuoti apie procedūrų ir politikų pasikeitimus ir supranta jiems patikėtą atsakomybę.

Portfelio valdymas. Portfelis yra investicinių priemonių rinkinys sudėtas taip, kad būtų gaunamas užsibrėžtas tikslas. Organizacija gali turėti ar valdyti ne vieną portfelį su skirtingomis investavimo strategijomis. Portfelį valdytojai gali būti įdarbinti pačios įmonės, arba portfeliai gali būti valdomi kitų išorinių konsultantų pagalba. Portfelį valdytojai gali patys sudaryti sandorius ir prekiauti vertybiniais popieriais, arba jie gali tik duoti pirkimo/pardavimo nurodymus paskirtam prekybininkui, kuris sudarys sandorį.

„Portfelio valdymas yra sisteminis, loginis ir tvarkos besilaikantis procesas. Tačiau procesas gali būti lankstus ir dinamiškas, taigi jis gali prisitaikyti ir keistis laike. Portfelio valdymo procesas privalo būti nepertraukiamas – portfelio priežiūra ir daromi koregavimai, kada jie reikalingi. Portfelio valdytojo tikslas yra maksimizuoti grąžą, mažinant riziką. Tinkamas turto paskirstymas ir diversifikacija yra du pagrindiniai faktoriai leidžiantys siekti tikslo.“ (Davison et al., 1999).

Portfeliai gali būti valdomi aktyviai arba pasyviai. Aktyvus portfelio valdymas rodo ką ir kada investavimo profesionalai nusprendžia pirkti ar parduoti. Tai yra žaidimas laike ir siekimas nupirkti ar parduoti vertybinius popierius geriausia kaina. Vertybiniai popieriai dažnai keičiami kitais, jei matoma, kad rinkoje jau yra su didesne grąža egzistuojantys vertybiniai popieriai. Pasyvus portfelio valdymas pagrindinai laikosi taisyklės, kad rinkos yra pakankamai efektyvios ir leidžia uždirbti turint bet kokią sudarytą portfelį. Čia laikomasi strategijos „nusipirkti ir laikyti“. Koks yra pasirenkamas valdymas, dažnai apibrėžia įmonės siekiami užsibrėžti tikslai ir investavimo strategijos. Nustatant

investavimo tikslus yra analizuojama kokios grąžos yra tikimasi ir su koku rizikos lygiu ji bus prisiimama.

Auditoriaus gairės:

1. Įsitikinti, kad egzistuoja portfelio valdymo veiklos politikos ir procedūros, jos yra periodiškai peržiūrimos ir patvirtintos komitetuose.
2. Peržiūrint įsitikinti, kad prekybos politikoje yra punktai apie: įgaliotus prekybininkus, leidžiamus ir draudžiamus prekiauti instrumentus, patvirtintos kompanijos ir/arba brokeriai, prekybos limitai, reikalinga prekybos dokumentacija, ataskaitų reikalavimai, reguliuojamų institucijų procedūros, klaidų taisymo procedūros ir kitos vidinės kontrolės procedūros.
3. Peržiūrint prekybos veiklą, įsitikinti, kad laikomasi prekybos politikos ir procedūrų ir galiojančių priežiūros institucijų reikalavimų.
4. Nustatyti, ar prekybos sandorių pavedimai yra pagrįsti ir tinkamai aprašyti.
5. Reikia būti budriam tiriant sėkmingai valdančių portfelius valdytojų veiklą, kai portfelijų grąžos yra didesnės nei lyginamųjų indeksų grąžos. Patikrinti, ar jie tikrai gerai dirba, o gal jie prisiima didesnę riziką nei leidžia politika, kad gautų tą didesnę grąžą.
6. Patikrinti grąžos skaičiavimus dėl tikslumo ir perskaičiuoti dividendus/palūkanas iš anksto nulėmusius grąžą.
7. Patikrinti vertybinių popierių sąrašus ir su jais susijusius nustatytus agentūrų reitingus. Šis patikrinimas gali parodyti, kad portfelis yra prastos kokybės.
8. Patikrinti formalias ir neformalias atasakaitų struktūras tarp visų nagrinėjamų skyrių pagal veiklą, kad įsitikinti, jog yra tinkamas pareigų atskyrimas.
9. Testuojant sistemos apsaugą, įsitikinti, kad prekybininkai ir fondų valdytojai neturi teisių prisijungti prie apskaitos, grąžos skaičiavimo ir rizikos valdymo sistemų.
10. Įsitikinti, kad valdymas gerai supranta ir patvirtina naujus prekybos instrumentus prieš ruošiantis jais naudotis.
11. Testuojant įsitinkinti, kad yra laikomasi portfelio diversifikacijos, turto paskirstymo ir turto kokybės kiekviename valdomame portfelyje.
12. Bendrai suprasti kiekvieno vertybinio popieriaus leisti pirkti patvirtinimo procesą, įsitikinti, ar laiko atžvilgiu neprasilenkiama su patvirtinimu ir nupirkimu, ir ar laiku yra pradedama vykdyti priežiūra.
13. Patikrinti, ar portfelijų valdytojai yra kartais nuo karto apmokomi, ar laiku informuoti apie politikų ir procedūrų pasikeitimus ir supranta savo atsakomybę.

Prekybos funkcijos. Daugelis organizacijų turi sukurtus „prekybos stalus“ (eng. trading desk). Prekybininko pareigos gali būti nesudėtingos, kai jis vykdo sandorius, kuriuos gauna iš fondų valdytojo, arba šiek tiek komplikuočiau, kai spekuliuojama sandoriais siekiant taupiai išnaudoti pelno galimybes. „Prekiavimas yra įtempta veikla. Pelno galimybės iš esmės priklauso nuo galimybės greitai įeiti ir išeiti iš rinkos – kartais net kelios sekundės yra labai reikšmingos. Pajamos rodos atsiranda ir dingsta procese, tai gali pasirodyti kiek chaotiška, netvarkinga. Bet tiems, kas nuolat gyvena prekyba, ta „beprotybė“ yra gan tvarkinga ir efektyvi.“ (Davison et al., 1999).

Organizacijos kuria „prekybos stalus“ dėl daugelio priežasčių, kurios paprastai gali būti suskirstytos į keturias aiškiai apibrėžtas kategorijas:

- 1) Galutiniai vartotojai – besidomintys prekybos veikla ir norintys įsigyti ir platinti produktus.
- 2) Spekuliantai – prekiaujantys su intencija, kad yra galima uždirbti iš rinkos judėjimų.
- 3) Apsidraudžiantieji – prekiavimas minimizuojat riziką susijusią su nepalankios rinkos įvykiais.
- 4) Brokeriai – prekiavimas siekiant mokesčių įplaukų arba pelno tarp investicinių instrumentų įsigijimo ir pardavimo.

Nepaisant prekybos tikslų prekybininkams yra duota pakankamai daug laisvės sudaranat sandorius. Pagal atitinkamą kontrolę prekybos veikla, valdymas privalo kurti formalią ir detalizuotą politiką, kurią aprašo politikų rinkinys, kuris valdo prekybos veiklos galimybes. Šios politikos turėtų apibrėžti esmę, pagal kurią prekybos funkcija galėtų operuoti su apibrėžtais rizikos parametrais.

Pelno siekianti prekybos veikla gali didinti organizacijos riziką. Reikalingas kritiškas auditoriaus vaidmuo norint įvertinti, ar yra laikomasi prekybos politikų ir procedūrų, ar jos jiems suprantamos, ir ar patvirtintos valdybos.

Auditoriaus gairės:

1. Aptarti etikos kodekso reikalavimus su prekybininkais, įsitikinti, kad jie juos supranta, periodiškai patvirtina parašu standartų priimtinumą ir yra punktualiai supažindinami su pasikeitimais.
2. Patikrinti, kad prekybos patvirtinimai ir leidimai yra tarpusavyje suderinti, nuolat prižiūrimi. Norint tai patikrinti būtina užduoti tokius klausimus kaip: kas yra įgaliotas prekiauti? Kokie yra prekybos apribojimai? Kokiais produktais yra leidžiama prekiauti? Su kuriomis organizacijomis-šalimis galima sudaryti sandorius?
3. Peržiūrint įsitikinti, kad prekybos politikoje yra punktai apie: įgaliotus prekybininkus, leidžiamus ir draudžiamus prekiauti instrumentus, patvirtintos kompanijos ir/arba brokeriai, prekybos limitai, reikalinga prekybos dokumentacija, ataskaitų reikalavimai, reguliuojamų institucijų procedūros, klaidų taisymo procedūros ir kitos vidinės kontrolės procedūros.

4. Peržiūrint prekybos veiklą, įsitikinti, kad yra laikomasi prekybos politikų ir procedūrų ir galiojančių priežiūros institucijų reikalavimų.
5. Patikrinti prekybos leidimo dokumentą, prekybininko parašą, galiojimo laiką ir antspaudą.
6. Gauti prekybos klaidos pavyzdį, patikrinti atitinkamus sprendimus priimtus dėl klaidos, peržiūrėti dokumentaciją.
7. Atsitiktiniu būdu pasirinkti kelis telefoninius prekybos pokalbius ir patikrinti jų skaidrumą ir prieinamumą.
8. Patikrinti prekybos ataskaitos pavyzdį, nukopijuotus duomenis į sistemą, patikrinti tikslumą ir ataskaitinės informacijos savalaikiškumą.
9. Patikrinti formalias ir neformalias ataskaitų struktūras tarp visų skyrių suskirstytų pagal veiklą, kad įsitikinti, jog yra tinkamas pareigų atskyrimas.
10. Testuojant sistemos apsaugą, įsitikinti, kad prekybininkai neturi teisių prisijungti prie apskaitos, gražos skaičiavimo ir rizikos valdymo sistemų.
11. Bendrai suprasti kiekvieno vertybinio popieriaus leisti pirkti patvirtinimo procesą, įsitikinti, ar laiko atžvilgiu neprasilenkiama su patvirtinimu ir nupirkimu, ir ar laiku yra pradama vykdyti priežiūra.
12. Patikrinti asmeninius prekybos įrašus, pažiūrėti, ar laikomasi etikos taisyklių.
13. Įsitikinti, kad prekybininkai yra tinkamai apmokyti ir turi formalius tolesnio lavinimosi ir tobulinimosi planus.

Brokerių/dilerių veikla. Brokeriai/dileriai vaidina svarbų vaidmenį investavime kaip tarpininkai. Jie perka ir parduoda vertybinius popierius prekybininkams ir portfelių valdytojams uždirbdami komisinius ar skirtumą tarp dviejų prekybos pusių. Brokeriai taip pat yra geras informacijos šaltinis. Jų paslaugos yra plačios apimties: publikacijos, straipsniai apie vertybinių popierių kokybę, investavimo patarimai, perkant ar įsigyjant vertybinius popierius, analitinė investavimo informacija, susijusi su tam tikromis organizacijomis ir ekonominiai patarimai susiję su makroekonominė informacija.

Auditoriaus gairės:

1. Patikrinant etikos kodeksą, įsitikinti, kad asmeninis prekybos leidimas yra galiojantis.
2. Pagal etikos kodeksą įsitikinti, ar nėra jokių dovanų priėmimo ar vaišinimo suvaržymų.
3. Peržiūrint procedūras, įsitikinti, ar gražintos dovanos brokeriams.

Apskaitos skyriaus auditavimas. Apskaitos skyriaus darbas gali būti organizuojamas skirtingai priklausomai nuo organizacijos. Apskaitos skyriaus funkcija yra investavimo operacijų tvirtinimas. Pagrindinis veiklos laukas yra pareiga priimti sandorio užsakymą, kurį sudarė prekybininkai arba

portfelio valdytojai. Apskaitos skyrius yra atsakingas už sandorio atsiskaitymą, santykių palaikymą su depozitoriumu, investavimo apskaičiavimą ir atskaitingumą.

Apskaitos skyriaus darbuotojai paprastai turi apskaitininko arba/ir finansininko išsilavinimą, bet čia taip pat gali dirbti pradedantieji ir siejantys karjerą su investavimu.

Kai yra audituojamas apskaitos skyrius, auditoriai turi žinoti, kad daugelyje organizacijų šis personalas yra neįtikėtinais užimtas. Dalis jų kasdienių pareigų yra įdėmiai tikrinti daromus prekybos sandorius, paruošti kasdienes ataskaitas, padaryti prekybos sandorių tikslus apskaičiavimus, nes ne visi prekybininkai iki galo suvokia skaičiavimo metodologijas. Jie dažnai jaučiasi nuolat darantys kelias skirtingas operacijas iš karto, nes iš jų ataskaitų ir duomenų reikalauja ir portfelių valdymo ir prekybos bei ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriai.

Auditorius turėtų bandyti siųsti klausimus reikalingai informacijai surinkti iš anksto, kad apskaitos skyriaus personalas turėtų laiko pasiruošti.

Auditorius turėtų sekti rinką ir stebėti stresines situacijas, kai rinka yra nepastovi. Jeigu portfelio valdymo ir prekybos skyrius „stresuoja“, tai netrukus irapskaitos skyriaus personalas būna užtvindytas prašymais, kurie turi būti bematant įvykdyti.

Auditorius turi bandyti organizuoti susitikimus su apskaitos skyriaus personalu per trečią ir ketvirtą mėnesio savaites. Jie paprastai būna labai užsiėmę per pirmas dvi savaites ruošdami ataskaitas.

Vienas iš geriausių būdų suprasti apskaitos skyriaus personalo pareigybes yra stebėti personalo darbą dienos eigoje. Paprastai darbuotojai dėl to neprieštarauja ir auditorius gali gauti vertingos informacijos neorganizuodamas atskirų susitikimų.

Apskaitos skyriaus pagrindinė darbo sritis yra: prekybos atsiskaitymas, bendravimas su depozitoriumu, prekybos ir investavimo ataskaitų ruošimas, investicijų apskaičiavimas.

Taip pat planuojant auditą reiktų nepamiršti, kad kiekvienoje organizacijoje jos struktūra gali būti skirtinga ir atitinkamai gali pasikoreguoti audito apimtis.

„Auditoriams apskaitos skyriaus darbas gali pasirodyti labai artimas jų darbo pobūdžiui. Pradedant auditą auditorius turėtų peržiūrėti politikas ir procedūras ir stebėti operacinę veiklą keletą dienų, struktūrinę schemą ir dokumentavimo procesą. Auditorius taip pat norės gauti investavimo ataskaitas, sąskaitų knygą, depozitoriumo ataskaitas, ataskaitas valdybai, sisteminius dokumentus ir t.t.“ (The Financial Market Association (FMA), 2002).

Apskaitos skyriaus veiklos apimtis yra labai plačios, todėl auditorius turės suorganizuoti susitikimą su jais. Dėl to keletos dienų stebėjimas gali būti labai naudingas.

Dažnai apskaitos skyriaus darbuotojai jaučiasi taip, kad jie neturėtų būti klausinėjami apie prekybininkų ir portfelių valdytojų prašymus, kadangi jie nevisada iki galo suvokia investavimo strategijas ir nesijaučia kvalifikuoti, kad galėtų nurodinėti jiems. Šis konfliktas yra akivaizdus daugelyje investavimo departamentų ir labiau apsunkina pareigų atskyrimo kontrolę.

Sandorių atsiskaitymas. Sandorių atsiskaitymas yra vienas iš svarbiausių, labiausiai orientuotų į apskaitos skyriaus atsakomybę. Atliekant kiekvieną sandorį operacinis personalas privalo bendradarbiauti su depoziatoriumu, brokeriais ir prekybininkais, kad surinktų visas detales apie sandorį, kuris buvo sudarytas kelių minučių bėgyje. Dėl prekybos kliringo automatizavimo sandorio atsiskaitymas tapo lengvesniu procesu per pastaruosius kelis metus, bet vis dar reikalauja žinių ir supratimo apie sistemą. Kai vertybinis popierius yra parduodamas ar perkamas jį lengviausia yra įsigyti biržoje arba parduoti neskelbiamose biržose, parduodant tiesiog investuotojui (eng. OTC-over the counter). Biržoje parduodami vertybiniai popieriai paprastai yra lengviau apskaitomi kadangi biržos sandoriai yra standartizuoti ir palaiko nedidelę erdvę deryboms.

Visiškai kitokia situacija yra su nebiržiniais sandoriais. Šių sandorių sąlygos paprastai yra aptariamasi telefonu tarp prekybininko ir brokerio. Sandorio terminai yra aptariamasi ir dokumentuojami prekybininko prekybos biuletenyje (eng. trade ticket) ar įvedami į automatizuotą prekybos sistemą. Dažnai pasitaiko, kad brokeris ir prekybininkas skirtingai supranta sandorio sąlygas ar neteisingai jas užrašo. Tai gali apsunkinti atsiskaitymo procesą, todėl daugelis „prekybos stalų“ įrašinėja pokalbius.

Kai sandoris yra suderėtas, operacinis personalas privalo apibrėžti atsakymus pagal tokius klausimus:

- 1) Pirkimas, pardavimas, trumpalaikis pardavimas? Trumpalaikis pardavimas yra pardavimas, kai prekybininkas parduos tranzakciją neturėdamas vertybinio popieriaus atsargoje.
- 2) Reguliarus atsiskaitymas? Kada vertybinis popierius bus parduotas arba įsigytas, prekybos data yra tranzakcijos diena ir atsiskaitymo diena, kai pinigai yra sumokami arba gaunami ir vertybiniai popieriai yra perleidžiami savininkui. Tai paprastai trunka keletą dienų, kol yra perleidžiama vertybinių popierių nuosavybė. Normali laiko trukmė tarp pirkimo ir atsiskaitymo datų yra trys dienos (T + 3). Tačiau atsiskaitymo periodas skiriasi priklausomai nuo vertybinių popierių rūšies. Pavyzdžiui, už vyriausybės vertybinius popierius atsiskaitymas trunka vieną dieną, o akcijų nupirktų biržoje – tris dienas.
- 3) Elektroniniu būdu ar rankiniu būdu? Priklausomai kiek yra modernus organizacijos investavimo departamentas, atitinkamai taip yra įvedinėjami sandoriai – rankiniu būdu arba elektroniniu. Rankiniu būdu darant atsiskaitymą yra faksuojama arba siunčiama laišku informacija pas/iš brokerių ir depozitoriumo. Kai daroma elektroniniu būdu, brokeriai suveda sandorio detales tiesiogiai į depozitoriumo duomenų bazę – į centrinę vertybinių popierių saugyklą, kur yra laikomos aprašytos akcijų ir obligacijų nuosavybės – ir operacinis personalas priima ir patvirtina tranzakciją per depozitoriumo programą.
- 4) Įrašas sistemoje ar apčiuopiamas dokumentas? Anksčiau būdavo, kad beveik visi vertybiniai popieriai buvo sertifikatų pavidale. Šiandien dauguma vertybinių popierių yra reglamentuoti tik

įrašais depozitoriumo sistemoje. Daug privačiai laikomų vertybinių popierių vis dar yra apčiuopiamas sertifikatas, tačiau daugelis jų jau virsta įrašais sistemoje.

- 5) Kaina ir sukauptos palūkanos? Kai yra vykdomas obligacijų atsiskaitymas, reikalinga suskaičiuoti ir sukauptas palūkanas. Tai priklauso nuo dienų skaičiaus nuo paskutinio kupono išmokėjimo iki atsiskaitymo dienos. Operacinis personalas privalo patikrinti, ar iš brokerių gauti sukauptų palūkanų apskaičiavimai yra teisingi.
- 6) Įrašymas į apskaitos sistemą? Dėl ataskaitinių tikslų per prekybos ir atsiskaitymo procesą vertybinių popierių įsigijimas ar pardavimas privalo būti suvesti į investavimo apskaitos sistemą. Beveik kiekvienos organizacijos apskaitos sistemos yra skirtingos. Daugelis organizacijų įdiegia prekybos atsiskaitymo programą susietą su apskaitos programa, kas panaikina dvigubą informacijos sukėlimą.

Jeigu prekybos atsiskaitymas suvedamas neteisingai, arba yra informacijos netikslumų tarp prekybininko ir brokerio, tai dažniausiai sandoris yra nutraukiamas. Tai gali būti labai nepelninga tiek investuotojui, tiek brokeriui. Apskaitos skyrius ir depozitoriumas turi prižiūrėti sandorius, kaip jie yra apskaitomi ir apsaugoti nuo informacijos suvedimo klaidų.

Auditoriaus gairės:

1. Patikrinti, ar yra atitinkamas pareigybių atskyrimas tarp prekybos atsiskaitymo ir prekiaavimo. Prekybininkams neturėtų būti leidžiama atsiskaityti už jų pačių sudarytus sandorius.
2. Sutikrinti sandorio ir atsiskaitymo datas, vertybinių popierių kiekį, kainą, komisinius mokesčius, ir grynąją atsiskaitymo sumą iš užsakymo lapo su patvirtinta informacija.
3. Patikrinti sandorius, ar jie visi yra autorizuoti, turi rizikos limitus ir atitinkamai patvirtinti kaip reikalauja politikos ir procedūros. Patikrinti, ar nėra išimčių, jei taip, tai patikrinti, ar jos yra tinkamai patvirtintos.
4. Patikrinti, ar visi prekiaujami vertybiniai popieriai yra tinkamai aprašyti ir laikomi pagal Vertybinių popierių komisijos reikalavimus.
5. Įvertinant atrinktų sandorių vertybinių popierių failus, patikrinti, ar dokumentacija yra užbaigta.
6. Patikrinti, ar sandoriai yra tinkamai įvesti į skaičiavimo sistemą ir tinkamai aprašyti depozitoriumo įrašuose.
7. Tikrinant prekybos veiklą per pasirinktą laikotarpį, peržiūrėti nesėkmingus sandorius ir nustatyti, ar koregavimo/ištaisymo veiksmai buvo tinkami.

8. Aptarti komunikavimo procesą tarp prekybininkų ir apskaitos skyriaus personalo, įsitikinant, kad laiku komunikuojama dėl sandorio informacijos ir neatitikimų išsprendimo.

Depozitoriumo vaidmuo. Daugelis organizacijų turi depozitoriumus, kurie padeda apskaitos skyriaus personalui su prekybos atsiskaitymais. Depozitoriumas yra finansinė institucija, kuri saugo ir laiko organizacijos vertybinius popierius. Direktorių Taryba paprastai turi pasirašyti apsaugos sutartį tarp banko ir finansinės institucijos. Keturi pagrindiniai dalykai, kurie turėtų būti aprašyti sutartyje yra šie:

- 1) Vertybinių popierių įrašų sistemoje ir dokumentų-sertifikatų atskyrimas depozitoriume.
- 2) Depozitoriumo darbuotojo teisės asignuoti, įkeisti ar kitaip varžyti, ar disponuoti bet kokiais vertybiniais popieriais nesuteikimas, išskyrus tik veikla, kuri nurodyta įmonės, kurią depozitoriumas aptarnauja.
- 3) Tokių vertybinių popierių, kurie turi teisę uždėti areštą turto skolintojui, neliečiamumas.
- 4) Teisė vertybinių popierių komisijai ar kitai priežiūros institucijai, vidaus ar nepriklausomiems auditoriams inspektuoti laikomus vertybinius popierius bet koku laiku.

Depozitoriumo darbuotojai prisiima daug atsakomybės ir pareigybų:

- a) Savalaikiai atsiskaitymai ir kruopštus saugojimas. Depozitoriumas gali apsirūpinti automatinio atsiskaitymų procesu, nuolat palaikant ryšį su kitais depozitoriumais. Tai leidžia jiems prižiūrėti prekybos atsiskaitymo procesus ir potencialiai reaguoti į klaidingus sandorius, juos pašalinti.
- b) Automatizuoti sandorio įvedimą. Depozitoriumas gali turėti automatizuotą sistemą suvedimui sandorio informacijos. Pirmiausia yra atsiunčiama sandorio instrukcija, tada depozitoriumo centralizuota vertybinių popierių duomenų bazė įvertina vertybinius popierius, brokerio informaciją ir atsiskaitymo informaciją. Šios informacijos patikrinimas ir patvirtinimas yra labai svarbus, jo metu paprastai pašalinami visi atsiskaitymo neatitikimai prieš proceso pradžią.
- c) Vertybinių popierių-sertifikatų saugojimas. Organizacijos vertybiniai popieriai-sertifikatai yra laikomi saugykloje, atskirai nuo kitų organizacijų.
- d) Palūkanų, dividendų ir pagrindinės sumos skyrimas ir raportavimas. Depozitoriumas gali sekti ir apiforminti pajamų grąžinimus iš dividendų, palūkanų ir pagrindinių sumų ir juos siųsti į organizacijos sąskaitą. Depozitoriumas gali automatiškai leisti pagrindinės sumos ir palūkanų grąžinimą į organizacijos sąskaitą elektroniniu būdu, taip panaikinant dublikavimą.

- e) Grynujų pinigų likvidumas ir prognozavimas. Kol depozitoriumas stebi visus išmokėjimus pagal terminus, pardavimus, pirkimus, išankstinius apmokėjimus, palūkanų ir dividendų mokėjimus, jie taip pat gali ne tik numatyti kiek grynujų pinigų galima šiandien investuoti, bet ir kiek jų turėsime likvidžių ateinančias kelias savaites. Ši informacija yra naudinga prekybininkams ir fondų valdytojams, kadangi palengvina pinigų srautų paskirstymą.
- f) Kasdienis portfelio kainų nustatymas. Daugelis depozitoriumų apskaičiuoja kasdienes organizacijų portfelio kainas.
- g) Istoriniai sandorių duomenys. Depozitoriumas paprastai saugo istorinę informaciją apie sandorius už paskutinius 18 mėnesių. Ši informacija gali būti svarbi, kai reikia suderinti atsiradusius neatitikimus.

Depozitoriumas gali siūlyti ne tik pagrindines depozitoriumo teikiamas paslaugas, bet ir portfelio apskaičiavimo ir rizikos valdymo paslaugas, reikalavimų laikymosi stebėjimą ir kt.

Auditoriaus gairės:

1. Audito departamentas turėtų kruopščiai peržiūrėti depozitoriumo veiklą. Į patikrinimą turėtų būti įtraukta tokios sritys kaip finansinė padėtis, vidinės kontrolės aplinka, reikalavimų laikymasis, sistemos galimybės, saugumas, nepriklausomumas ir t.t.
2. Peržiūrėti depozitoriumo sutartį dėl tinkamų priežiūros institucijų reikalavimų laikymosi įtraukimo.
3. Patikrinti, ar depozitoriumo informacijos sistema yra susieta su organizacijos apskaitos sistema. Peržiūrėti informaciją apie išskirtinius įrašus, išpirkimo datas, palūkanų mokėjimo datas ir t.t.
4. Perskaityti depozitoriumo mokesčius.
5. Patikrinti, ar sandorių atsiskaitymai yra tinkamai stebimi, kad atsiradus klaidingam sandoriui jis yra laiku pastebimas ir ištaisomas.
6. Padiskutuoti su depozitoriumu apie jų santykius su apskaitos skyriaus personalu, išsiaiškinti ar nėra probleminių sričių, jei taip, tai pasiūlyti kelis sprendimų būdus.
7. Peržiūrėti su depozitoriumu informaciją, ar automatizacija, kuri galėtų pagelbėti apskaitos skyriaus darbui, gali būti įdiegta.
8. Patikrinti, ar pagrindinių sumų ir palūkanų skyrimo procesas užtikrina tikslų ir savalaikį perdavimą.
9. Patikrinti, ar laisvi pinigai yra investuojami į vienos nakties indėlius ar kitas panašias priemones, ir ar uždirbti pinigai kaupiasi.

10. Patikrinti su apskaitos skyriaus personalu, ar elektroninių failų perdavimai yra gaunami laiku ir įskaitomu formatu.
11. Įsitikinti, kad mėnesinės depozitoriumo ataskaitos apima ir kasdienes grynųjų pinigų balansus ir mokesčius, ir bet kokie neatitikimai yra laiku pašalinami.
12. Peržiūrėti depozitoriumo procedūras, patikrinti, ar laikomasi priežiūros institucijų reikalavimų ir/ar organizacijos politikos ir procedūrų.

Apskaitos problemos. „Apskaitos funkcija turėtų būti koordinuojama su apskaitos skyriaus naudojamomis sistemomis dėl duomenų vientisumo. Pirmiausia, kai sandoris yra baigiamas, jis turėtų būti įkeliamas į apskaitos sistemą vienu iš dviejų būdų – rankiniu arba automatiniu. Nebe daug organizacijų tai įkėlinėja rankiniu būdu.“ (Davison et al., 1999) Apskaitos personalas įkelia sandorį rankiniu būdu į apskaitos sistemą, dubliuodama informaciją iš prekybos biuletenių.

Sandorių įkėlimu automatiškai naudojasi daugelis įmonių. Prekybininkai arba apskaitos skyriaus personalas įkelia sandorius į automatizuotą prekybos sistemą. Per tiesioginį susiejimą informacija yra perkeliama į apskaitos sistemą kiekvieną naktį. Kitas tiesioginis informacijos automatizavimas yra, kai prekybininkai ar portfelių valdytojai patys įkelia į apskaitos sistemą informaciją apie sandorius. Tokiu atveju sistema turi turėti papildomą kontroliavimą, kad sandorius būtų leidžiama tik įvesti. Tik kvalifikuotas apskaitos personalas turi galėti patvirtinti sandorio įvedimą į apskaitos sistemą. Tai labai svarbu dėl kontrolės atskiriamumo.

Duomenys, kurie yra generuojami apskaitos sistemoje, yra labai svarbūs ruošiant finansines ataskaitas ir dažnai naudojami priimant svarbius sprendimus veiklos ir rizikos valdyme, taip pat naudojami portfelio analitinėse sistemose. Būtina, kad informacija išeinanti ir įeinanti į apskaitos sistemą būtų tiksli, todėl yra reikalinga didelė vidinė kontrolė ir pareigų atskiriamumas.

Auditoriaus gairės:

1. Išsiaiškinti proceso struktūrą, kokia prekybos informacija yra įkeliamą į apskaitos sistemą ir kokia informacija yra apskaitos sistemoje. Patikrinant procesą įsitikinti, kad yra tinkamas pareigų atskyrimas ir galimybė įkelti duomenis.
2. Peržiūrėti apskaitos sistemą ir patikrinti duomenų vientisumą.
3. Peržiūrėti apskaitos ataskaitas dėl tikslumo, savalaikio raportavimo ir įsitikinti, kad jos siunčiamos peržiūrėti už tai atsakingiems asmenims.
4. Sulyginti apskaitos sistemą su depozitoriumo sistema, kad įsitikinti, jog visi vertybiniai popieriai yra apskaityti.
5. Tikrinant apskaitos informaciją finansinėms ataskaitoms, įsitikinti, kad įrašai teisingi.

6. Palyginti apskaitos informaciją, kuri yra kitose sistemose, patikrinti, ar duomenys tikslūs ir pilnai suvesti.
7. Patikrinti, ar apskaitos procesai atitinka priežiūros institucijų keliamus reikalavimus.
8. Gauti ir peržiūrėti palūkanų ir dividendų ataskaitas ir įsitikinti, kad atsiradę neatitikimai pašalinami laiku.
9. Peržiūrėti apskaitos personalo politikas ir procedūras ir patikrinti, ar jų laikomasi.
10. Pakalbėti su apskaitos personalu kaip jie išmoksta ir atnaujina sistemą, kai atsiranda nauji apskaitos reikalavimų pasikeitimai.

Investavimo ataskaitos. Investavimo veikloje yra daug rizikų, bet viena iš svarbiausių ir labiausiai minimų yra valdymo rizika. Tai apibrėžiama, kaip rizika patiriama dėl valdymo nesugebėjimo ar nenorėjimo stebėti ir prižiūrėti organizacijos investicinės veiklos. Vienas iš pagrindinių apsaugojimo būdų yra savalaikis, suprantamas ir tikslus informacijos pateikimas.

Jau iš šalies žiūrint galima pasakyti, kad investavimo ataskaitų ruošimas nėra labai paprastas dalykas. Investavimo infrastruktūra apima daug sistemų, kurios sąlygoja investavimo duomenų apskaičiavimą. Pagaliau, netgi programinės įrangos tiekėjams pakankamai sunku yra sukurti programą, kuri viską talpintų ir skaičiuotų taip, kaip reikalaujama. Taigi, daugelis investavimo sistemų yra sudėtingos, sunkiai skaitomos ir suprantamos, o ataskaitos būna pateikiamos dar nesuprantamesniu pavidalu. Visiems arba daliai trūkumų pašalinti, apskaitos skyriaus personalas gali praleisti daug laiko tvarkydamas ir ruošdamas ataskaitas skirtas valdymui. Jie ištraukia pirminius duomenis iš įvairių sistemų ir jas perkelineja į visiems gerai žinomą Excel, Lotus ar kokią kitą raportavimo programą.

Rankiniu būdu atliekamą investavimo ataskaitų generavimą dažnai lydi duomenų vientisumo ir tikslumo klaidos. Realiai turėtų būti formalus procesas, kuris patikrintų informacijos, susijusios su investavimu, tikslumą prieš atiduodant ataskaitas valdymui, kuris priiminėja tolesnius investavimo sprendimus. Norint paruošti teisingą nešališką ataskaitą, reikalinga, kad ji būtų patikrinta kito personalo, kuris nedirba apskaitos skyriaus komandoje.

Auditoriaus gairės:

1. Peržiūrint ataskaitos struktūrą ir proceso eigą, suprasti procesą ir patikrinti atitinkamų pareigybių atskiriamumą.
2. Patikrinti, ar ataskaitos yra peržiūrimos tinkamame lygmenyje prieš teikiant valdymui.
3. Peržiūrėti ataskaitas dėl tikslumo – pasekti pirminių duomenų informaciją.
4. Aptarti ataskaitas su valdymo departamentu; paklausti, ar ataskaitos yra savalaikės ir užbaigtos ir ar lengvai suprantamos.
5. Nustatyti, ar sukurtos ataskaitos yra peržiūrimos ir naudojamos.

6. Nustatyti, ar informacija, sugeneruota iš investavimo sistemų, tinkamai apsaugota nuo atsitiktinumų.
7. Parinkti atsitiktine tvarka istorinę informaciją ir įsitikinti, kad ji yra lengvai suprantama ir prieinama.
8. Pakalbėti apie ataskaitų procesą su direktorių taryba ir įsitikinti, ar jie gauna pakankamai būtinos informacijos, reikalingos sprendimams priimti.
9. Patikrinti direktoriams teikiamų ataskaitų tikslumą.
10. Patikrinti, ar investavimo informacijos įrašų laikymas atitinka priežiūros institucijų keliamus reikalavimus.
11. Peržiūrėti rankiniu būdu daromų ataskaitų procesą – gal būt galima jį automatizuoti ir taip padidinti veiklos efektyvumą.
12. Dažnai palyginimo tikslams investavimo veikla yra lyginama su atitinkamai pagal investavimo strategiją pasirinktu palyginamuoju rinkos indeksu (eng. benchmark). Patikrinti šią informaciją su pirminiais duomenimis ir nustatyti, ar organizacijos investicinis portfelis seka palyginamąjį indeksą.
13. Tikrinant ataskaitas, peržiūrėti ne tik mėnesio pabaigai, ketvirčio pabaigai ar metų pabaigai sudarytas ataskaitas. Šiam tikslui specialiai pasirinkti ataskaitas, kurios buvo daromos vidiniam vartojimui, ir patikrinti jų neprieštaringumą ir nuoseklumą.

Ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus auditavimas. Šis skyrius yra santykinai naujai atsiradusi koncepsija. Senesnę investavimo struktūrą paprastai sudarydavo tik portfelio valdymo ir prekybos bei apskaitos skyriai. Tačiau dabar sudėtingėjant investavimo strategijoms, norint išvengti didesnės rizikos, atsirado poreikis, kad portfelio riziką prižiūrėtų kompetentingi analitikai.

Ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus pareigybės gali būti labai skirtingos kiekvienoje organizacijoje, tačiau pastebimi tokie bendri veiklos bruožai:

- 1) Rizikos valdymas;
- 2) Veiklos ataskaitos;
- 3) Turto ir įsipareigojimų valdymas;
- 4) Investavimo šalių tvirtinimas.

Audituoti ataskaitų ir rezultatų teikimo skyrių nėra lengvas uždavinys. Tai yra gan nauja sritis daugeliui organizacijų ir dažnai funkcijų tikslai ne visada būna nustatyti. Geriausia šią sritį būtų koordinuoti pasikonsultavus su išorės auditoriais, nes jie ypač akcentuoja šią sritį, kai daro patikrinimus ir rašo išvadas.

Taip pat reikėtų nepamiršti, kad ši sritis naudojami sudėtinga programine įranga. Beveik visa šio skyriaus veikla yra priklausoma nuo labai sudėtingų sistemų. Auditoriui turbūt reikėtų naudoti kelis skirtingus testavimo metodus, nes vieni jų gali padėti išgauti vertingos informacijos, o kiti ne. Nedažnai būna, kad auditoriui per sunku yra suvokti kaip dirba sistemos, todėl į pagalbą būna pasikviečiami audito vadovai ar kiti aukštesni specialistai.

Rizikos valdymas. Rizikos valdymas – tai rizikos, kuri susijusi su visa galinčia ne pelną atnešti organizacijai veikla, identifikavimo, įvertinimo ir kontroliavimo procesas. Tačiau, niekur nėra visuotinai priimto, standartinio metodo kaip valdyti riziką, ir rizikos tikslai žymiai skiriasi kiekvienoje organizacijoje. Tai gali apimti rizikos mažinimą, apribojimą, išvengimą, taip pat rizikos priimtinumą, atsirinkimą, keitimą ir net rizikos prisiėmimo laipsnį.

Rizikos valdymo politikos tvirtinimas – tai procesas apimantis labai daug įvairių sričių. Procesas turėtų prasidėti nuo organizacijos verslo tikslų supratimo. Rizikos prisiėmimo dydis turi apibrėžti prisiimamą sumą, galimą nuostolį ir įvertinti toleruojamą rizikos laipsnį.

Taip pat svarbu įsitikinti, kad organizacijos kuriamoje rizikos valdymo politikoje yra apibrėžiamas priimtinas rizikos lygis ir investavimo veiklos sritys. Šią informaciją dažniausiai sugeneruoja ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus personalas. Šio departamento pagrindinė pareigybė - suvokti investavimo portfelio prisiimamą riziką. Ta analizė yra daroma naudojant įvairius jautrumo normą skaičiuojančius investiciniam portfeliui metodus pagal keletą rinkos galimų scenarijų. Tokia specifinė rizika yra apibrėžiama kaip rinkos rizika.

Rinkos rizika – tai tokia rizika, kuri yra susijusi su investicijų vertės pokyčiais dėl kainos, indekso ar palūkanų normos judėjimo. Nustatyti rinkos rizikai kompanijos dažnai naudoja sistemas, kurios įvertina investicijų riziką. Žinoma, tai nebūtinai daroma visose institucijose. Pats populiariausias metodas įvertinti rinkos riziką pagal esamas investicijas yra VAR modelis (eng. value-at-risk). VAR modelis parodo kiek organizacija gali prarasti pačiu blogiausiu atveju įvertinant kintamumą ir finansinio turto koreliaciją. Turėdamos tokius skaičiavimus organizacijos gali apsibrėžti kapitalo dydį, kurį reiktų atsidėti prekybos rizikos kompensavimui.

VAR skaičiavimus ir matematiką geriausiai, kad atliktų kompiuteris, bet patikrinti metodiką reikėtų. Ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus rizikos valdytojai generuoja VAR'o skaičius dviejų laiptelių procesu. Pirmiausia, jie stebi tikrus istorinius rinkos verčių svyravimus, kad nustatytų kiekvienos laikomos ar pardavinėjamos pozicijos kasdienį kintamumą. Labai svarbu suvokti, kad svyravimai yra ne vadovavimo pasekmės, o atsitiktiniai. Antra, laikant, kad ateities grąžą (veiklą) veikia praeitis, yra atliekamas paprastas tikimybinis skaičiavimas, kad gauti kintamumo rodiklį.

Skaičiavimai yra daromi kasdien pagal turimas investicijas portfelyje ir esamos rinkos sąlygas. Organizacijoje gali būti naudojamos dar ir kitos sistemos, kurias naudoja ataskaitų skyrius, kad įvertintų riziką susijusią su turimomis investicijomis. Auditoriai šiuo atveju turi turėti labai gerą

suvokimą apie kiekvieną naudojamą skaičiavimo sistemą ir žinoti kaip ši informacija yra naudojama priimant valdymo sprendimus rizikos valdyme.

Vertybinių popierių kainų nustatymas/skaičiavimas yra vienas iš pagrindinių uždavinių, kuriuos turi atlikti ataskaitų ir rezultatų teikimo skyrius. Jei kainų duomenis įvedant į rizikos valdymo sistemą bus netikslūs, tai apskaičiuojama informacija taip pat bus iškreipta. Tačiau žinant, kad ši informacija yra naudojama sprendimų priėmimams, jai suskaičiuoti teikiamas labai didelis dėmesys. Daugelis investavimo kompanijų kainų duomenis importuoja iš tokių informacinių sistemų kaip Reuters ar Bloomberg. Duomenų importavimo dažnumas dažniausiai priklauso nuo investavimo strategijos sudėtingumo. Bet jeigu ataskaitų skyriaus personalas kiekvieną dieną skaičiuoja VAR modelį arba to reikalauja priežiūros institucijos, tai kasdienis kainų skaičiavimas yra būtinas. Gauti teisingas kainas yra pakankamai sunku tokių vertybinių popierių, kuriais blogai prekiaujama ir/arba tai yra nevieši vertybiniai popieriai. Tokių vertybinių popierių įkainojimai turėtų būti periodiškai tikrinami ir tvirtinami nepriklausomų institucijų.

Auditoriaus gairės:

1. Patikrinti, ar šis skyrius įtraukia tokias analizes kaip stress testing, back testing ir rinkos jautrumo analizuojant riziką pagal VAR sistemą.
2. Tikrinant rizikos valdymo politikas ir procedūras įsitikinti, kad tokios veiklos yra laikomasi.
3. Patikrinti, ar ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus personalo sugeneruotos ataskaitos yra peržiūrimos rizikos valdymo komitete savalaikiai ir informacija yra teisinga ir tiksli.
4. Diskusijos metu su šio skyriaus komanda nustatyti, ką jie mano apie prekybininkų ir portfelio valdytojų suvokimą apie investavimo riziką iš rizikos valdymo pusės.
5. Patikrinti, ar kainos yra patvirtintos ir patikrintos trečių šalių įvertinant duomenų vientisumą.
6. Aptarti pasikliovimo lygius ir modelio prielaidas naudojamas testuojant investicijų portfelio riziką.

Veiklos valdymas. Investicijų veiklos apskaičiavimas yra labai svarbus dėl daugelio priežasčių. Jei investavimo personalas veikia priimtiniu lygiu, tai padeda apibrėžti ateities verslo strategijas paremtas investavimo pajamomis, ir tai paprastai tarnauja kaip lyginamasis indeksas, kaip paskata prekybininkams ir fondų valdytojams.

Vienas iš pagrindinių skaičiavimų įvertinti veiklą yra bendros gražos skaičiavimas. Bendroji graža yra lygi visoms įplaukoms esančioms vertinamuoju periodu padalintos iš pradinių investicijų. Bendrąsias įplaukas sudaro pajamos ir kapitalo uždirtbis arba nuostolis.

Bendrosios gražos gali būti skaičiuojamos keliais būdais, įvertinant pagal laikomų pozicijų dydį ir įvertinant pagal laiką – kiek laiko kiekviena vertybinių popierių pozicija buvo laikoma portfelyje ir kokią gražą ji davė.

Dar veiklai vertinti yra rekomenduojami skaičiuoti kiti rodikliai tokie kaip standartinis nuokrypis, koreliacija, kovariacija, Sharpe koeficientas, Informacijos koeficientas, Sekimo rizikos koeficientas (eng. Tracking error).

Norint palyginti bendrąsias gražas turėtų būti visuotinai priimtos vieningos apskaičiavimo taisyklės. Daugelyje šalių jas ruošia investicijų valdymo asociacijos. Lietuvoje šis poreikis taip pat atsirado, kol kas yra privaloma veiklos rodiklius skaičiuoti tik antros pakopos pensijų fondams pagal lyginamųjų indeksų skaičiavimo taisyklės, išleistas Vertybinių popierių komisijos 2008 m. kovo 14 d..

Auditoriaus gairės:

1. Peržiūrėti veiklos skaičiavimo reikalavimus investavimo politikose ir procedūrose ir įsitikinti, kad jų laikomasi.
2. Jei veiklos rodikliai publikuojami viešai, įsitikinti, ar jie atitinka skaičiavimus, kurie apibrėžti priežiūros institucijos.
3. Patikrinti duomenų vientisumą pagal sistemą, kuri skaičiuoja veiklos rodiklius.
4. Peržiūrėti reikšmingus kainų pasikeitimus ir įsitikinti, kad jie yra pagrįsti ir tikslūs.
5. Jei portfelio veikla yra lyginama su lyginamuoju indeksu, įsitikinti, kad portfelio veikla paraleliai atitinka lyginamojo indekso veiklą.
6. Lyginamojo indekso pakeitimas turėtų būti patvirtintas ir paaiškintas.

2. X ĮMONĖS VALDOMŲ ANTROS PAKOPOS PENSIJŲ FONDŲ AUDITO ATLIKIMAS

2.1. Priežastys nulėmusios audito atlikimą

Baigiamajame magistro darbe autorė nusprendė atlikti X investicijų valdymo įmonės antros pakopos pensijų fondų valdymo auditą. Tokios srities audito atlikimo pasirinkimą nulėmė kelios priežastys:

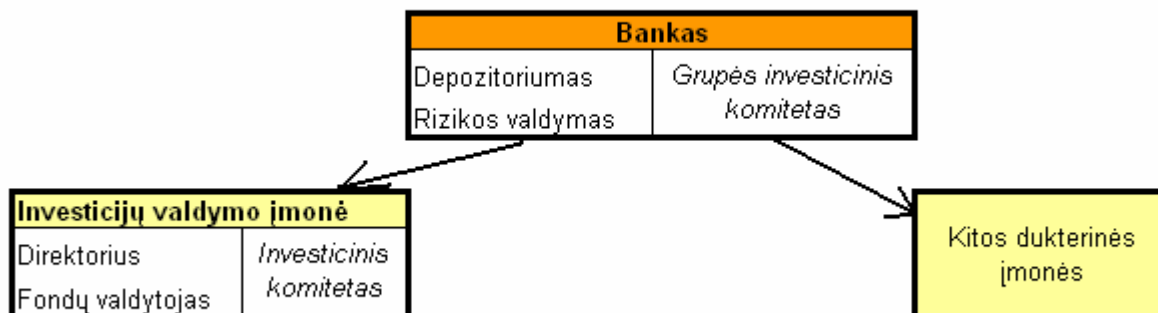
- Pirmoji ir pagrindinė priežastis yra ta, kad esant sunkiai ekonominei situacijai Amerikoje, ir vis garsiau kalbant apie artėjančią pasaulinę ekonomikos krizę, kas įtakoja didelius rinkų koregavimus, būtų pats laikas patikrinti kaip veikia fondai, kaip elgiasi valdytojai rinkų koregavimosi metu. Ar nėra imamasi neleistinų priemonių investicijų gražai didinti. Kiek saugu piliečiams laikyti savo lėšas vienuose ar kituose fonduose.
- Antroji priežastis – tai aštrėjanti konkurencija tarp valdymo įmonių, kuri mažina antros pakopos pensijų sistemoje dalyvaujančių įmonių skaičių. Kas vis dažniau priverčia sunerinti piliečius dėl senatvei sukauptų lėšų saugumo ir įmonės patikimumo.
- Trečioji priežastis – tai nepriklausomos nuomonės paskelbimas visuomenei. Didžioji dalis dalyvaujančių papildomame savanoriškame pensijų kaupime sutartis pasirašinėjo, kai dar nebuvo jokių pensijų fondų veiklos rezultatų, įmonės rinkosi pagal žinomumą arba įtaigią reklamą, per daug neatkreipdami dėmesio į pensijų fondų taisykles, nelabai suvokiant vieno ar kito pensijų fondo investavimo rizikos laipsnį. O be to ir investavimo švietimas palčiausiai visuomenei nebuvo taip vystomas kaip palyginus šiomis dienomis. Tiek metinės, tiek pusmetinės ataskaitos yra tik statistinės informacijos pateikimo pobūdžio, jose nėra nepriklausomos nuomonės išsakymo apie pensijų fondų veiklą, kas padėtų fondų dalyviams lengviau suvokti kaip fondas veikė ir kokie jo rezultatai per analizuojamą laikotarpį.

2.2. Informacijos rinkimas ir apdorojimas

Šiame skyriuje magistrantė aprašė svarbiausius aspektus, suteikiančius informacijos apie audito detales, sudėtingesnes procedūras, kurias atliko audito metu norėdama patikrinti pensijų fondus ir padaryti atitinkamas išvadas.

Finansinės grupės struktūra

Norint suvokti kaip ir kam galioja patvirtinti finansinės grupės viduje dokumentai, pirmiausia reikalinga suvokti tos finansinės grupės struktūrą.

4 pav. Finansinės grupės struktūra

Kadangi valdymo įmonė veikia kaip finansinės grupės dalis, tai visos patvirtintos politikos, procedūros, nutarimai motininėje kompanijoje galioja ir dukterinėje valdymo įmonėje. Jei koks nors dokumentas būna patvirtinamas įmonės investiciniame komitete, tai dažniausiai jis įsigalioja tik tada, kai jis bus patvirtintas grupės investiciniame komitete, o jei reikalinga tai ir grupės valdyboje.

Išoriniai ir vidiniai reikalavimai investavimui, portfelio kokybės tikrinimas.

Norint įvertinti valdymo fondų rezultatus ir juos palyginti su kitų finansinės grupės investicijų valdymo įmonėmis įmonės viduje pagal investavimo strategiją yra kuriami vidiniai investavimo apribojimai, kurie nepažeidžia teisinių investavimo reikalavimų. Vidiniai investavimo apribojimai išreiškiami sudarant investavimo grupes pagal vertybinių popierių rūšį, rizikos regioną ir panašiai. Jie turi maksimalią procentinę dalį pagal grynuosius aktyvus fonde, kuri negali būti viršyta, nes kitaip bus pažeista investavimo strategija ir fondai nebeseks pasirinkto lyginamojo indekso.

Darbo autorė pasinaudojo pensijų fondų pusmetinėmis ataskaitomis ir sukėlė jas į Microsoft Excel programą. Tada naudojantis informacinėmis sistemomis (Bloomberg, Reuters) pagal aprašytus ir patvirtintus investavimo grupės reikalavimus vertybiniai popieriai buvo suskirstyti į investavimo grupes ir patikrinta ar fondų valdytojas laikosi nustatyto vidaus investavimo taisyklių. Vieno pensijų fondo ataskaitos fragmentas atrodo taip:

	A	B	C	D	E	F	G
1							
2	PENSIJA 1		Data:				
3			2008.06.30				
4							
8							
9	VIDINIŲ INVESTAVIMO APRIBOJIMAI						
			Min	Tikslas	Max	Rizika	Situacija
10	Turto investavimas						
11	Nuosavybės vertybiniai popieriai % fonde		10,00%	20,00%	20,00%	11,90%	GERAI
12	Skolos vertybiniai popieriai % fonde		70,00%	80,00%	90,00%	87,14%	GERAI
13	Kitas turtas % fonde		0,00%	0,00%	5,00%	1,48%	GERAI
14							
15	1 GRUPE		0,00%	8,00%	18,00%	6,54%	GERAI
16	2 GRUPE		0,00%	5,00%	15,00%	2,48%	GERAI
17	3 GRUPE		0,00%	5,00%	15,00%	1,83%	GERAI
18	4 GRUPE		0,00%	2,00%	12,00%	1,04%	GERAI
19	5 GRUPE		16,50%	33,00%	49,50%	34,85%	GERAI
20	6 GRUPE		0,00%	9,00%	19,00%	9,96%	GERAI
21	7 GRUPE		0,00%	12,00%	22,00%	13,31%	GERAI
22	8 GRUPE		0,00%	6,00%	16,00%	2,86%	GERAI
24	9 GRUPE		0,00%	5,00%	15,00%	4,46%	GERAI
25	10 GRUPE		0,00%	0,00%	10,00%	1,25%	GERAI
26	11 GRUPE		5,00%	15,00%	25,00%	20,46%	GERAI
28	12 GRUPE		0,00%	0,00%	2,50%	0,55%	GERAI
29	13 GRUPE		0,00%	0,00%	2,50%	0,00%	GERAI
30	14 GRUPE		0,00%	0,00%	2,50%	0,92%	GERAI
32	15 GRUPE		-3,00%	0,00%	3,00%	-0,51%	GERAI
33							

5 pav. Vieno pensijų fondo vidinių reikalavimų investavimui patikrinti ataskaita

Padaryta išvada palyginus su ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus turimais duomenimis – neatitikimų nerasta, vadinasi vertybiniai popieriai yra aprašomi pagal patvirtintus kriterijus ir yra laikomasi investavimo strategijos, nes pažeidimų nerasta (ataskaitos fragmente ties stulpeliu „Situacija“ nurodyta investavimo grupės būseną).

Taip pat buvo patikrinti ir teisiniai diversifikavimo reikalavimai. Pažeidimų taip pat nerasta.

PENSIJA 1		Data:					
		2008.06.30					
TEISINIŲ REIKALAVIMŲ ATITIKIMAS							
	Pagal įstatymą	Min	Tikslas	Max	Rizika	Situacija	
Rizikos sumažinimas							
Reguliuojama Prekybos rinka turi būti Baltajame sarase							
Ne ilgesniam kaip 12 mėn. terminui padėti indėliai	46.1.4.		274	365	0	0	GERAI
Kitų emitentų skolos VP, jei tokių pozicijų suma	47,2		7,50%	10,00%	0,00%	0,00%	GERAI
Kitų emitentų skolos VP, jei tokių pozicijų suma	47,2		30,00%	40,00%	0,00%	0,00%	GERAI
Investicijos į indėlius vienoje kredito įstaigoje	47,3		15,00%	20,00%	6,70%	6,70%	GERAI
Investicijos į vieną asmenį	47,4		15,00%	20,00%	10,49%	10,49%	GERAI
Vynausybių skolos VP	47,5		26,25%	35,00%	6,42%	6,42%	GERAI
VVP, viena emisija	47,5		22,50%	30,00%	2,56%	2,56%	GERAI
Kredito įstaigų obligacijos (5-25%)	47,6		18,75%	25,00%	0,00%	0,00%	GERAI
Bendra į investicijas obligacijų suma iki 80%	47,6		60,00%	80,00%	0,00%	0,00%	GERAI
Investicijos į vieną asmenį, minima PSPK 47 str.	47,7		26,25%	35,00%	6,42%	6,42%	GERAI
Įmonių, priklausančių grupei, kuri turi sudaryti	47,8		15,00%	20,00%	8,24%	8,24%	GERAI
Nuosavybės VP, suteikiantys balsą teisę	48,2		7,50%	10,00%	0,00%	0,00%	GERAI
Kolektyvinio investavimo subjektų VP	49,2		15,00%	20,00%	10,49%	10,49%	GERAI
Ne UCITS fondas	49,3		22,50%	30,00%	8,69%	8,69%	GERAI
Trumpalaikės (iki 3 mėn.) paskolos, % nuo GAV			7,50%	10,00%	0,00%	0,00%	GERAI
Atvira pozicija užsienio valiuta							
Atvira pozicija užsienio valiuta	FT		11,25%	15,00%	5,75%	5,75%	GERAI

6 pav. Vieno pensijų fondo teisinių reikalavimų laikymosi patikrinimo ataskaita

Naudojantis tuo pačiu sukurtu failu buvo patikrinta ir portfelio kokybė, įvertinant jo reitigą. Portfelio reitingas dažniausiai apskaičiuojamas pagal tokią formulę:

$$\text{Portfelio reitingo koeficientas} = \sum_{i=1}^n a_i * vp_i ; \quad (1)$$

Čia: a_i – i -tojo vertybinių popierių procentinė dalis portfelyje;

vp_i – i -tojo vertybinio popieriaus reitingo koeficientas;

n – vertybinių popierių skaičius portfelyje.

Portfelis pagal reitingus				
Reitingai	Svoriai	Reitingo koeficientas	a*vp	
Aaa	11,30%	3	0,34	
Aa1	7,92%	4	0,32	
Aa2	13,75%	5	0,69	
Aa3	0,00%	6	0,00	
A1	6,76%	8	0,54	
A2	5,13%	9	0,46	
A3	1,75%	10	0,17	
Baa1	0,00%	11	0,00	
Baa2	0,58%	12	0,07	
Baa3	0,00%	13	0,00	
N/R	0,00%	14	0,00	
Portfelio reitingas:		Aaa	2,59	

7 pav. Vieno pensijų fondo reitingo apskaičiavimo pavyzdys

Pensijų fondų gražos ir kitų veiklos rodiklių apskaičiavimas.

Remiantis lyginamųjų indeksų skaičiavimo taisyklėmis, kurios buvo patvirtintos Vertybinių popierių komisijos 2008 m. kovo 14 d., magistrantė atliko savarankiškus skaičiavimus su pirminiais duomenimis ir palygino apskaitos vieneto gražas bei lyginamojo indekso apskaičiavimus su investicijų valdymo įmonės skelbiama informacija internetiniame puslapyje.

Apskaitos vieneto gražas apskaičiuotos pagal formulę:

$$\text{Fondo vieneto graža} = \frac{v_t - v_{t0}}{v_{t0}} ; \quad (2)$$

Čia: v_{t0} – vieneto vertė periodo pradžioje;

v_t – vieneto vertė periodo pabaigoje.

„Lyginamojo indekso reikšmė yra apskaičiuojama pagal formulę:

$$I_i = 100 + \sum_{j=1}^m w_j \cdot \frac{(Z_{ji} - Z_{j0})}{Z_{j0}} \cdot 100 ; \quad (3)$$

Čia: I_i – lyginamojo indekso reikšmė i dieną;

w_j – lyginamąjį indeksą sudarančio Z j -ojo indekso svoris lyginamajame indekse;

Z_{ji} – lyginamąjį indeksą sudarančio Z j -ojo indekso vertė i dieną;

Z_{j0} – lyginamąjį indeksą sudarančio Z j -ojo indekso vertė pirmąją lyginamojo indekso skaičiavimo dieną;

m – lyginamąjį indeksą sudarančių Z j -ųjų indeksų skaičius.

Perskaičiuoto vieneto vertė apskaičiuojama pagal formulę:

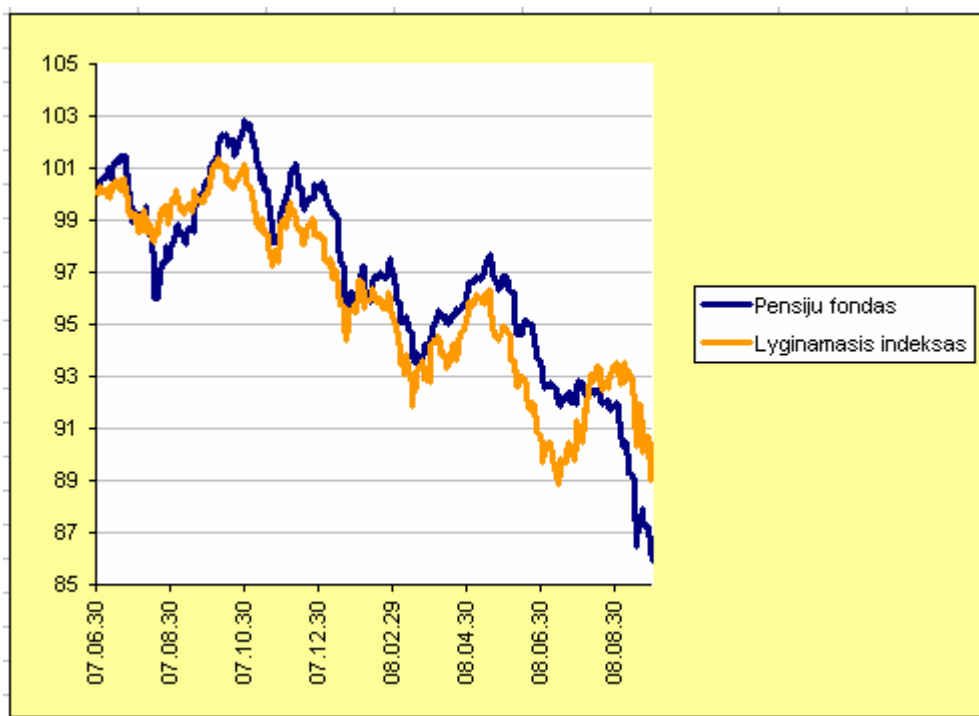
$$PV_i = 100 + \frac{(v_i - v_0)}{v_0} \cdot 100; \quad (4)$$

Čia: PV_i – perskaičiuoto vieneto vertė i dieną;

v_i – pensijų fondo arba kolektyvinio investavimo subjekto vieneto vertė n dieną;

v_0 – pensijų fondo arba kolektyvinio investavimo subjekto vieneto vertė pirmąją lyginamojo indekso skaičiavimo dieną.“ (VPK, 2008).

Pasinaudojus gauta pirmine informacija buvo sukurtas failas pagal aprašytą metodologiją ir suskaičiuotos gražos bei lyginamųjų indeksų reikšmės ir sutikrintos su viešai skelbiamais duomenimis. Neatitikimų nerasta.

8 pav. Vieno pensijų fondo ir lyginamojo indekso apskaičiuotų verčių grafikas

Toks pat grafikas matomas ir visiems vartotojams įmonės valdymo interneto svetainėje.

Pensijų fondų veiklos ir palyginamojo rinkos indekso veiklos ryšio nustatymas

Peržvelgus literatūrą galima spręsti, kad dviejų kintamųjų tarpusavio ryšiui nustatyti gali būti naudojami tokie pagrindiniai rodikliai kaip kovariacija, koreliacija ir determinacijos koeficientas.

„Kovariacija yra dviejų atsitiktinių kintamųjų tarpusavio ryšio matas. Kovariacija parodo, kaip artimai pensijų fondo ir palyginamojo rinkos indekso grąža varijuoja tarpusavyje.“ (Bruce, 2003, p. 48). Kovariacijos įvertis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\text{Kovariacija} = \frac{\sum ((r_i - \bar{r}) \times (m_i - \bar{m}))}{n} ; \quad (5)$$

Čia: r_i – i- tojo laikotarpio fondo grąža;

\bar{r} – istorinių fondo grąžų aritmetinis vidurkis;

m_i – i-tojo laikotarpio palyginamojo rinkos indekso grąža;

\bar{m} – istorinių palyginamojo rinkos indekso grąžų aritmetinis vidurkis;

n – laikotarpių skaičius.

Teigiamas kovariacijos įvertis parodo, kad fondo ir palyginamojo rinkos indekso grąža kinta ta pačia kryptimi, o neigiamas – priešingomis kryptimis. Kiekvienas pensijų fondas privalo turėti lyginamąjį indeksą (remiantis lyginamojo indekso skaičiavimo taisyklėmis), taigi jeigu fondo valdytojas tinkamai valdo fondą, seka palyginamojo indekso veiklą, tai kovariacijos įvertis turėtų būti apie nulį.

„Turint kovariaciją galima apskaičiuoti koreliaciją. Koreliacija matuoja priklausomybę tarp palyginamojo rinkos indekso ir fondo grąžų, taip pat parodo jos kryptį ir lygį.

$$\text{Koreliacija} = \frac{\text{Ko variacija}}{\text{sdv}(\text{fondo grąza}) \times \text{sdv}(\text{indekso grąza})} ; \quad (6)$$

Čia: $\text{sdv}(\text{fondo grąza})$ – fondo grąžų standartinis nuokrypis;

$\text{sdv}(\text{indekso grąza})$ – palyginamojo rinkos indekso grąžų standartinis nuokrypis“ (Bruce, 2003, p. 48).

„Kai koreliacijos įvertis yra apie +1.0, tai reiškia, kad tarp fondo ir palyginamojo indekso egzistuoja stiprus teigiamas koreliacinis ryšys, kai apie -1.0, tai – stiprus neigiamas koreliacinis ryšys, t.y. fondo ir palyginamojo rinkos indekso grąža juda priešingomis kryptimis, o kai apie nulį, tai koreliacinio ryšio nėra“ (Bruce, 2003, p. 49).

Tačiau turint koreliacijos įverčius ne +1.0, -1.0 arba 0.0 yra pakankamai sunku suprasti ir suvokti kiek vis dėl to portfelio veikla ir pasirinkto rinkos indekso veikla seka viena kitą. Tada geriausia yra apskaičiuoti determinacijos koeficientą, kuris parodo kintamumo santykį fondo gražose, kurios siejamos su pasirinkto rinkos indekso gražos kitimu. „Determinacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\text{Determinacijos koeficientas} = (\text{Koreliacijos koeficientas})^2 ; \quad (7) \text{“(Bruce, 2003, p. 169).}$$

Taigi šis koeficientas naudojamas įvertinant palyginamojo indekso tinkamumą nustatant ir vertinant portfelio gražą.

Determinacijos koeficientui apskaičiuoti magistrantė naudojo Microsoft Excel programą. Pagal pirminius duomenis (pensijų fondų vieneto vertes ir palyginamojo indekso vieneto vertes) buvo apskaičiuotos gražos, o po to pasinaudota Microsoft Excel funkcijomis CORREL (koreliacijos koeficientui apskaičiuoti) ir LINEST (determinacijos koeficientui apskaičiuoti). Kadangi fondų palyginamieji indeksai peržiūrimi kas metai buvo pasirinktas rodikliams apskaičiuoti periodas vieneri metai (2007 06 30-2008 06 30).

Pensijų fondai	Koreliacijos koeficientas	Determinacijos koeficientas
Pensijų fondas 1	0.89	79.0%
Pensijų fondas 2	0.96	92.7%
Pensijų fondas 3	0.98	96.6%

9 pav. Pensijų fondų koreliacijos ir determinacijos koeficientų apskaičiavimo rezultatas

2.3. X įmonės valdomų pensijų fondų audito ataskaita

Auditas atliktas vykdant mokslinį tiriamąjį darbą.

Audito objektas ir subjektas

Audito objektas – Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įgyvendinimas. Audito subjektas – X įmonės valdomi antros pakopos pensijų fondai.

X įmonės valdomi antros pakopos pensijų fondai yra įsteigti trys. Jų fondo taisyklės patvirtintos Vertybinių popierių komisijos 2003 m. rugpjūčio 28 d. posėdyje. Tą pačią dieną Vertybinių popierių komisijos sprendimu šiuos fondus valdančiai bendrovei išduota valdymo įmonės, veikiančios pagal Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą, veiklos licencija, suteikianti:

- valdyti investicinius fondus,

- valdyti investicines kintamojo kapitalo bendroves,
- valdyti kitų asmenų investicinių priemonių (investicijų) portfelius,
- valdyti papildomo savanoriško kaupimo pensijų fondus,
- valdyti valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondus,
- valdyti riboto platinimo kolektyvinio investavimo subjektus,
- konsultuoti investavimo į investicines priemones klausimais,
- saugoti ir tvarkyti investicinių fondų investicinius vienetus ar investicinių kintamojo kapitalo bendrovių akcijas.

Pensijų fondai yra valdomi ir apskaitomi vadovaujantis Pensijų kaupimo, Papildomo savanoriško pensijų kaupimo ir Buhalterinės apskaitos įstatymais, Pensijų fondų buhalterinės apskaitos ir finansinės atskaitomybės tvarka bei kitais Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintais poįstatyminiais aktais.

Visą pensijų fondų gyvavimo laikotarpį nuo 2004 m. birželio 15 d. valdo tas pats įmonės paskirtas kompetetingas fondų valdytojas.

Audito procesas

Audito tikslas – X įmonės valdomų antros pakopos pensijų fondų laikymosi teisės aktų reikalavimų ir pensijų fondų valdymo vertinimas. Auditas pradėtas 2008 09 01, baigtas 2008 10 21. Auditą atliko šio baigiamojo darbo autorė. Audituojamasis laikotarpis – 2008 m. pirmasis pusmetis.

Audito išvados parengtos ir įrodymai surinkti taikant skaičiavimo, patvirtinimo, tikrinimo (dokumentinio), apklausos ir analitines procedūras. Audito įrodymai buvo renkami:

- ❖ nagrinėjant teisės aktus;
- ❖ pokalbių metu su fondų valdytoju, teisininku, bei vidaus kontrolę atliekančiais specialistais pateikiant raštiškus klausimynus;
- ❖ nagrinėjant Investicinio komiteto posėdžių protokolus, iš priežiūros institucijos gautus raštus, finansines ataskaitas ir kitus dokumentus.

Audito rezultatai

Auditas buvo atliktas pagal investavimo audito teorinėje dalyje pateiktas rekomendacijas.

1. Portfelio valdymas

Įmonėje portfelio valdymą reglamentuoja pensijų fondų valdymo politika bei procedūros. Jos reguliariai yra tvirtinamos kas metai centralizuotai visos finansinės grupės investiciniame komitete, o po to ir organizacijos investiciniame komitete. Grupės lygiu dokumentai buvo atnaujinti 2007 m.

gruodžio 27 d., o organizacijos investiciniame komitete 2007 m. gruodžio 28 d.. Investicinį komitetą sudaro ir balso teisę turi investicijų valdymo įmonės direktorius, rizikos valdymo vadovas, investicinių projektų vadovas, finansų rinkų analitikas. Taip pat yra sudaryta valdymo įmonės valdyba, į kurios sudėtį įeina valdymo įmonės direktorius, buhalteris ir fondų valdytojas.

Šiuo metu galiojančioje pensijų fondų prekybos politikoje yra įtraukta informacija apie:

- ✓ įgaliotus prekybininkus – tai valdymo įmonės fondų valdytojai, turintys licenziją dirbti su vertybiniais popieriais;
- ✓ leidžiamus ir draudžiamus prekiauti instrumentus – jie aprašyti nepažeidžiant Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 46 straipsnio, kur yra įvardijami leidžiami ir draudžiami investavimo objektai;
- ✓ pagal riziką priimtini prekybos limitai – jie nėra konkrečiai įvardijami politikoje, bet nurodyta jų tvirtinimo procedūra – medžiagą apie norimus į fondus įsigyti vertybinius popierius paruošia fondų valdytojas ar kitas jo įgaliotas asmuo, pristato investiciniame komitete, jei yra gaunamas pritarimas disponuoti norimais vertybiniais popieriais, jie yra įtraukiami į leidžiamų pirkti vertybinių popierių sąrašą (eng. buy-list). Investiciniame komitete nėra tvirtinamas limito dydis, jį fondo valdytojas pasirenka pagal teisinės diversifikacijos reikalavimus (pagal Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 47 straipsnį) ir vidinius investavimo reikalavimus, kuriuos apibrėžia investavimo strategija;
- ✓ vidinės kontrolės procedūras – yra paskirtas ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus darbuotojas, kuris privalo stebėti fondus ir tikrinti, ar visi įsigyti vertybiniai popieriai yra prekybos sąrašė, ar fondai laikosi diversifikavimo taisyklių;
- ✓ klaidų taisymo procedūras – įvykus klaidai ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus personalas informuoja fondų valdytoją, valdymo įmonės direktorių ir investicinį komitetą. Pastarasis priima sprendimą dėl klaidos ištaisymo.

Remiantis vidaus audito ataskaita per audituojamąjį laikotarpį fondų valdytojas laikėsi prekybos politikos ir procedūrų bei galiojančių priežiūros institucijų reikalavimų. Taip pat buvo patvirtinta, kad fondų valdytojais-prekybininkais neturi teisių prisijungti prie apskaitos, gražos skaičiavimo ir rizikos valdymo sistemų.

Remiantis pateiktomis ataskaitomis apie pensijų fondų investicijų sudėtį pusmečio gale buvo testuojama ir nustatyta, kad yra laikomasi portfelių diversifikacijos ir turto paskirstymo reikalavimų, ir kad pensijų fondai sudaryti iš kokybiškų vertybinių popierių, tai įrodo apskaičiuoti ir gauti aukšti fondų reitingai (Aaa pagal Moody reitingavimo agentūros žymėjimą) (žr. 7 pav.).

Vertybinių popierių pirkimas yra leidžiamas po patvirtinimo Investiciniame komitete, kad pageidaujami pirkti vertybiniai popieriai yra tinkami ir įtraukiami į pirkimo sąrašą. Audito metu buvo

patikrinta atsitiktinai pasirinktų vertybinių popierių įtraukimo į pirkimo sąrašus datos ir sandorių sudarymo datos. Pažeidimų nerasta. Taip pat šį procesą nuolat stebi ataskaitų ir rezultatų teikimo skyriaus darbuotojai ir jei būtų pažeistas pirkimo sąrašas, apie tai būtų informuota Valdyba ir priimamas ir patvirtinamas klaidos ištaisymo procesas.

Fondų valdytojui kiekvienais metais yra skiriamos lėšos iš biudžeto tobulinimosi kursams. Tai taip pat įrodo fondo valdytojo turimi seminarų sertifikatai.

2. *Grynujų pinigų valdymas*

Prekiauti trumpalaikiais instrumentais atskiros politikos ir procedūrų nėra, viskas aprašyta bendroje prekybos politikoje, apie kurią jau minėta ankstesniame skyriuje. Atkreiptas audito dėmesys į indėlių laikymo sąlygas kredito įstaigose – jų terminas negali būti ilgesnis nei vieneri metai ir juos turi būti galima atsiimti pareikalavus (pagal Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 46 straipsnio 1 punkto 4 dalį). Pastebėta, jog nei ataskaitų ir rezultatų teikimo skyrius nei kitas departamentas ar skyrius neprižiūri šio reikalavimo laikymosi dėl sudėtingo aprašo suvedant į informacinę sistemą, o fondo valdytojas negautų jokio perspėjimo iš sistemos, jei bandytų sudaryti ilgesnį nei vienerių metų trukmės indėlį. Taigi, kokio termino terminuotą indėlį sudarys fondų valdytojas priklauso tik nuo jo žinojimo ir apdairumo.

Pusmečio pabaigoje ir tikrinamu periodu trumpalaikiam investavimui buvo numatyta pagal investavimo strategiją leisti investuoti iki 10% nuo viso fondo grynujų aktyvų vertės kiekviename pensijų fonde. Patikrinus audituojamo periodo ataskaitas apie diversifikacijos reikalavimų laikymąsi, buvo nustatyta, kad fondai peržengdavo trumpalaikio investavimo iki 10% nuo viso fondo grynujų aktyvų vertės ribą dėl prasidėjusių neramumų rinkose. Dėl kainų svyravimų ir nenuspėjamos rinkos buvo laikomi pakankamai dideli terminuoti indėliai kredito įstaigose, taip stengiantis išlaikyti stabilesnę fondų gražą ir sumažinti investavimo riziką. Tačiau teisiniai priežiūros institucijų diversifikacijos reikalavimai nebuvo pažeisti. Tokį lėšų valdymą priimtina laikyti optimaliu ir efektingu.

3. *Prekybos funkcijos*

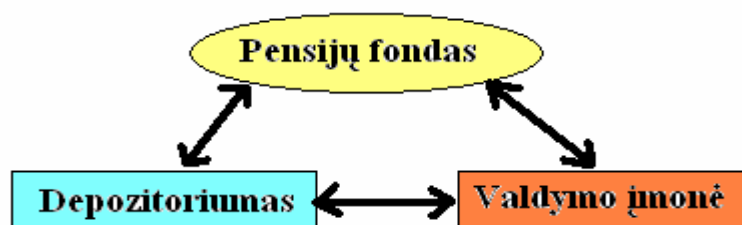
Šioje investicijų valdymo įmonėje fondų valdytojai yra ir prekybininkai. Tai neprieštarauja funkcijų atskiriamumo klausimui, nes kitu atveju fondų valdytojai turėtų siųsti prašymą sudaryti reikiamus sandorius prekybininkams. Šiuo atveju yra išvengiama informacijos netikslaus perdavimo klaidų ir sutaupoma laiko, kas yra svarbu investuojant. Fondų valdytojai sistemiškai laiku gauna informaciją iš Investicinio komiteto, už jų informavimą yra atsakinga Investicinio komiteto sekretorė.

O nežiūrint į tai, tai dažniausiai dėl investavimo rengiami klausimai būna teikiami pačių fondų valdytojų.

4. *Sandorių atsiskaitymai ir depozitoriumo vaidmuo*

Dėl ataskaitinių tikslų per prekybos ir atsiskaitymo procesą vertybinių popierių įsigijimas ar pardavimas privalo būti suvesti į investavimo apskaitos sistemą. Investicijų valdymo įmonei buvo patogiu įdiegti prekybos atsiskaitymo programą susietą su apskaitos programa, kas panaikino dvigubą informacijos sukėlimą.

„Depozitoriumas – bankas, turintis teisę Lietuvos Respublikoje ar kitoje Europos ekonominės erdvės valstybėje teikti investicines paslaugas ir turintis buveinę arba padalinį Lietuvos Respublikoje.“(Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, 2008).

10 pav. Depozitoriumo veiklos schema su valdymo įmone ir pensijų fondu

Pensijų fondų valdymo įmonė pasirenko depozitoriumą, kuris veikia viename iš didžiausių Lietuvos bankų. Jis nuolat yra tikrinamas ir kontroliuojamas ir prižiūrimas tiek banko vidaus audito, tiek Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo. Remiantis banko vidaus audito duomenimis šiuo metu depozitoriumas laikosi visų teisinių reikalavimų, taip pat depozitoriumo naudojama sistema atitinka visus keliamus reikalavimus dėl sistemos veikimo galimybių, saugumo ir nepriklausomumo. Kaip ir reikalauja savanoriško pensijų kaupimo įstatymas visas pensijų turtas yra saugomas viename depozitoriume.

Depozitoriumas privalo veikti pensijų fondų dalyvių naudai, todėl prieš registruojant prašymą pirkti vertybinius popierius yra patikrinama, ar nebus pažeistos teisinės normos ir reikalavimai fondo diversifikavimo klausimais. Priešingu atveju fondų valdytojui yra pranešama apie galimą pažeidimą ir, jei nėra kitų situaciją keičiančių aplinkybių, sandorio vykdymas yra atšaukiamas.

Jei depozitoriumas pastebi bet kokius teisės aktų ar pensijų fondo taisyklių pažeidimus, jis privalo pranešti apie tai Vertybinių popierių komisijai ir valdymo įmonės valdybai. Magistrantė čia išvelgė interesų konfliktą, nes pažeidimai gali būti ir diversifikacijos klausimais, o už jų teisingą laikymąsi yra atsakingas fondų valdytojas, kuris yra šiuo atveju ir valdymo įmonės valdybos narys. Valdymo įmonės valdyba po gauto pranešimo sprendžia pažeidimo likvidavimo klausimą, kur ir gali

atsirasti interesų konfliktas, nes pats fondų valdytojas turi ištaisyti padarytas klaidas ir priimti atsakomybę.

Depozitoriumo veikla yra visiškai atskirta nuo valdymo įmonės veiklos ir nė vienas darbuotojas nėra susijęs darbiniais santykiais kartu vienu metu su depozitoriumu ir valdymo įmone.

Depozitoriumas vykdo pensijų fondų grynąjų aktyvų verčių ir vieno vieneto apskaičiavimo patikrinimą su valdymo įmonės skaičiavimais. Depozitoriume yra naudojamos pirminiais duomenų šaltiniais, taigi skaičiavimai yra nepriklausomi ir neįtakoti kitų veiksnių.

5. *Apskaitos problemos*

Apskaitos sistema yra susieta su depozitoriumo duomenų baze, todėl į ją patenka tik depozitoriume patvirtintų sandorių pozicijos. Pagrindinių duomenų įkėlimas į apskaitos sistemą vyksta automatizuotai, todėl informacijos iškraipymo grėsmė yra tik informacinių technologijų rizika. Kitos reikalingos informacijos įkėlimu (pvz., mokesčių tikslinimu, ko neapskaičiuoja sistema teisingai) rūpinasi ir yra atsakingas apskaitos skyriaus darbuotojas, kuris į sistemą prisijungti gali tik turėdamas reikalingą prisijungimo informaciją.

Apskaitos principai ir procedūros pagal Savanorišką pensijų kaupimo įstatymo reikalavimą yra aprašyti pensijų fondų taisyklėse ir neprieštarauja įstatyme aprašytiems reikalavimams.

Ataskaitų tikslumas iš apskaitos sistemos buvo tikrinamas lyginant su depozitoriumo sistemos ataskaitomis. Netikslumų nerasta, įrašai teisingi, neaprašytų ar praleistų duomenų nėra. Apskaitos personalo politikos ir procedūros nebuvo peržiūrėtos, bet buvo patikinta, kad jų tikrai yra laikomasi.

Atsiradus naujiems apskaitos reikalavimams ar esamų reikalavimų pasikeitimams apskaitos skyriaus darbuotojai yra supažindinami su jais, aptariamos neaiškios sritys ir siunčiamas prašymas į IT skyrių pakoreguoti programai arba įdiegti naujus reikalavimus. Kai IT skyrius atlieka savo darbą, tada sistema yra testuojama apskaitos skyriaus darbuotojų ir tikrinama, ar teisingai aprašyti reikalavimai.

6. *Investavimo ataskaitos*

Investavimo ataskaitos ruošiamos kasdien apskaitos skyriaus darbuotojų. Jos yra generuojamos kartu, kai yra skaičiuojamos pensijų fondų kainos. Su investavimo ataskaitomis dirba trys specialistai: vienas jų generuoja kiekvieno pensijų fondų investavimo atskaitą, apskaičiuoja mokesčius, antrasis jų tikrina pirmojo darbo rezultatus lyginant su faktiniais duomenimis pagal depozitoriumo programą, trečiasis generuoja antrinę investavimo atskaitą remiantis pirmųjų dviejų specialistų darbu. Labai tikėtina, kad bet kokios atsiradusios klaidos visada būna pastebėtos darbo eigoje ir taisomos, taigi fondų valdytoją pasiekia tiksli informacija apie valdomus fondus, todėl tikimybė priimti neteisingą valdymo sprendimą dėl neteisingos informacijos šiame lygmenyje yra mažai tikėtina.

Fondų valdytojas ir kiti valdymo departamente dirbantys darbuotojai teigė, kad ataskaitos yra savalaikės ir lengvai suprantamos. Ataskaitose yra matoma kiekviena vertybinio popieriaus ar investavimo instrumento pozicija fonde, jo procentinė dalis fonde, kuriai investavimo grupei (turto klasei) jis priklauso, kokio tipo tai finansinė priemonė ir kokiai pramonės sričiai ji priklauso. Fondų valdytojas ataskaitas pagalba stebi pensijų fondų struktūrą ir planuoja tolesnius investavimo veiksmus, kiti darbuotojai ataskaitas naudoja rečiau ir duomenis naudoja, pavyzdžiui, priešišūros institucijų reikalavimams tikrinti ir panašiai.

Investavimo ataskaitos yra tiesiogiai generuojamos specializuotoje programoje susietoje su depozitoriumo duomenų baze ir importuojamos į Excel programą automatinio būdu, kad ataskaitų formatas būtų lengvai prieinamas valdymo departamentui. Taip yra išvengiama duomenų suvedimo dubliavimo ir tikimybė, kad ataskaitos bus sugeneruotos klaidingai yra nedidelė – tiek kiek yra nepatikima pati specializuota programa. Taip pat joje yra kaupiami istoriniai duomenys ir atsiradus poreikiui bet kuriai darbo dienai galima sugeneruoti investavimo ataskaitas. Taip pat yra saugomi visi išeksportuoti duomenys į Microsoft Excel failus.

Investavimo ataskaitų ruošimas yra maksimaliai optimizuotas ir efektyvintas atsižvelgiant į tai, kad tik nedidelė dalis galutinės investavimo ataskaitos yra generuojama neautomatizuotai, ko negali padaryti specializuota programa.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
Fund	Instrument	ISIN	Description	Asset Class	Currency	MD	Yield	Units	Market Value	PCT	Rating	Country
LTP	Equities	US57060U7871	MARKET VECTORS ETF TRUST MARKET VECTORS AFRICA ET	4	USD		0	4,500	294,133.90	0.08%		USA
LTP	Equities	LU0180773130	AVIVA MORLEY FM AVIVA INVEST EURO CONV EQ FD I	3	EUR		0	2,974	2,311,820.53	0.65%		LUXEMBOURG
LTP	Equities	FR000018095	STATE STREET GLOBAL ADVISORS SSGA CANADA INDEX EC	5	CAD		0	827	368,736.39	0.10%		FRANCE
LTP	Fixed Income	LU0356219112	BLUEBAY ASSET MANAGEMENT BLUEBAY EM CORP BOND F	10	EUR		0	13,524	3,819,340.26	1.08%		LUXEMBOURG
LTP	Fixed Income	LU0240777309	BLUEBAY ASSET MANAGEMENT BLUEBAY EM LOC CUR BD I	10	EUR		0	11,845	3,894,017.07	1.10%		LUXEMBOURG
LTP	Fixed Income	BE0000301102	GOVERNMENT OF BELGIUM BELGIUM TBILL 28.09.13	11	EUR	4.3470448	3.7876959	4,253,000	15,045,389.91	4.25%	Aa1	BELGIUM
LTP	Fixed Income	LU0225310423	BLUEBAY ASSET MANAGEMENT BLUEBAY INV GRAD BD I-BA	11	EUR		0	36,318	12,656,489.43	3.57%		LUXEMBOURG
LTP	Fixed Income	LU0225309508	BLUEBAY ASSET MANAGEMENT BLUEBAY HIGH YIELD BD I B	12	EUR		0	5,717	1,688,418.58	0.48%		LUXEMBOURG
LTP	Fixed Income	IT0001086567	GOVERNMENT OF ITALY BUONI POLIENN 7.25% 01.11.26	11	EUR	10.850314	5.169752	1,794,000	7,695,522.54	2.17%	Aa2	ITALY
LTP	Fixed Income	XS0386666571	CREDIT AGRICOLE CREDIT AGRIC EUR FRN 09.09.2010	11	EUR	0.0965912	6.7003432	1,500,000	5,135,343.66	1.45%	Aa1	FRANCE
LTP	Equities	FR0010204073	LYXOR ASSET MANAGEMENT LUXOR ETF EASTERN EUROPE	3	EUR		0	12,150	679,614.62	0.19%		FRANCE
LTP	Equities	FI0008808043	DANSKE CAPITAL DANSKE CAP TRANS-BALKAN K FUND	3	EUR		0	11,801	395,348.81	0.11%		FINLAND
LTP	Equities	LU0338690372	DB PLATINUM-AGRICULTURE EURO DB PLATINUM-AGRICULTU	2	EUR		0	39	846,424.85	0.24%		LUXEMBOURG
LTP	Fixed Income	LT0000401507	DNB NORD BANKAS DNB NORD BANKAS 13.02.2009	13	LTL	0.2587226	7.552917	8,000,000	8,327,295.21	2.35%		LITHUANIA
LTP	Fixed Income	LT0000401614	DNB NORD BANKAS DNB NORD BANKAS 6.6% 24.07.09	13	LTL	0.689827	8.112535	3,250,000	3,274,410.74	0.92%		LITHUANIA
LTP	Fixed Income	LT0000401556	DNB NORD BANKAS DNB NORD 6.28% 31.05.2009	13	LTL	0.547779	8.063057	5,000,000	5,081,379.14	1.43%		LITHUANIA
LTP	Equities	SE0002158568	EAST CAPITAL EXPLORER AB EAST CAPITAL EXPLORER AB	7	SEK		0	12,025	210,599.84	0.06%		SWEDEN
LTP	Equities	LU0272829465	EAST CAPITAL ASSET MANAGEMENT EAST CAP LUX RUSSIA	7	EUR		0	7,885	1,093,141.60	0.31%		SWEDEN
LTP	Other	AT0000495114	ERSTE SPARINVEST KAG ESPA ALTERNATIVE MULT.STRAT.	1	EUR		0	6,131	2,466,252.89	0.70%		AUSTRIA
LTP	Fixed Income	AT0000673199	ERSTE SPARINVEST KAG ESPA BOND DANUBIA FUND	8	EUR		0	11,912	4,551,007.22	1.28%		AUSTRIA
LTP	Equities	IE0002989915	GAM GLOBAL ASSET MAN. LTD GAM STAR ASIA-PACIFIC EQ	5	EUR		0	6,321	2,001,173.48	0.56%		UNITED KINGDO
LTP	Fixed Income	GR0110019214	GOVERNMENT OF GREECE GREECE GOV 3.6% EUR 20.03.201	11	EUR	2.1628688	4.2347836	5,398,000	18,990,894.61	5.36%	A1	GREECE
LTP	Other	EE3500095262	GILD ARBITRAGE AS GILD ARBIT. RISKIKAPITALIFOND	1	EUR		0	18,934	1,976,007.36	0.56%		ESTONIA
LTP	Fixed Income	EE3600077608	HANSA INVESTEERIMISFONDID HANSA EASTERN EUROP BON	8	EUR		0	245,574	8,484,770.14	2.39%	A1	ESTONIA
LTP	Equities	LU0372814920	HANSA CEE FOF SICAV FIS HANSA CEE FUND OF FUNDS	6	EUR		0	600	2,071,680.00	0.58%		LUXEMBOURG
LTP	Fixed Income	HU0000402375	GOVERNMENT OF HUNGARY HUNGARY 6.75% HUF 24.02.17	8	HUF	5.5134661	10.211046	35,000,000	397,576.44	0.11%	A2	HUNGARY
LTP	Equities	EE3600073326	HANSA INVESTEERIMISFONDID HANSA EAST.EUR.EQ. FUND E	3	EUR		0	32,107	829,790.53	0.23%		ESTONIA
LTP	Equities	EE3600082343	HANSA INVESTEERIMISFONDID IDA-EUROOPA KINNISVARA A	3	EUR		0	16,867	229,348.82	0.06%	Baa3	ESTONIA
LTP	Equities	EE3600082335	HANSA INVESTEERIMISFONDID HANSA KESK-AASIA AKTIAF	7	EUR		0	31,064	330,340.36	0.09%	Baa3	ESTONIA
LTP	Fixed Income	EE3600090668	HANSA INVESTEERIMISFONDID HANSA PRIVATE DEBT VK FOI	9	EUR		0	4,371	16,914,076.13	4.77%		ESTONIA
LTP	Equities	EE3600073318	HANSA INVESTEERIMISFONDID HANSA VENEMAA AKTIAF. E	7	EUR		0	9,610	287,213.81	0.08%		ESTONIA
LTP	Equities	LU0244125398	JULIUS BAER INVESTMENT FUNDS JULIUS BAER COMMODITY	2	EUR		0	4,672	1,325,289.16	0.37%		SWITZERLAND
LTP	Fixed Income	LU0087089594	J.P. MORGAN FLEMING ASSET MANAGE JPM EMERGING BOND	10	USD		0	16,058	10,985,358.40	3.10%		LUXEMBOURG
LTP	Fixed Income	LV0000570059	GOVERNMENT OF LATVIA LATVIAN T-BOND 03.11.11	8	LVL	2.5071177	8.2279999	155,000	691,665.14	0.20%	A2	LATVIA
LTP	Fixed Income	LV0000590017	GOVERNMENT OF LATVIA LATVIAN T-BOND 14.02.13	8	LVL	3.5451055	6.8485055	277,000	1,313,870.31	0.37%	A2	LATVIA
LTP	Equities	FR0010326140	LYXOR ASSET MANAGEMENT LYXOR ETF RUSSIA	7	EUR		0	8,000	577,860.61	0.16%		FRANCE
LTP	Fixed Income	LT0000601817	GOVERNMENT OF LITHUANIA LITBILL 04.03.2009	13	LTL	0.3082988	6.2943489	8,160,500	7,992,801.72	2.26%	A2	LITHUANIA
LTP	Fixed Income	LT0000601841	GOVERNMENT OF LITHUANIA LITBILL 60184 DUE 07.10.2009	13	LTL	0.869515	6.499342	3,600,000	3,395,710.30	0.96%		LITHUANIA
LTP	Fixed Income	LT0000564999	GOVERNMENT OF LITHUANIA LITBILL 12.11.2008	13	LTL	0.021006	4.34005	7,473,100	7,465,899.47	2.11%		LITHUANIA

11 pav. Vieno pensijų fondo sugeneruota ataskaita

7. *Rizikos valdymas*

Valdymo įmonė rizikos valdymą perdavė savo finansinės grupės patronuojančio banko Rizikos valdymo tarnybai. Šis departamentas veikia kaip ataskaitų ir rezultatų teikimo skyrius. Jo pagrindinės funkcijos pensijų fondų atžvilgiu yra atsakaitų generavimas ir teikimas fondų valdytojui ir investiciniam komitetui. Tai visiškai garantuoja pareigų atskyrimą, nes departamentas veikia savarankiškai ir savo tikslais. Rizikos valdymo politika ir procedūros yra patvirtinamos ir peržiūrimos Banko aktyvų ir pasyvų valdymo komitete reguliariai kas metai.

Rizikos valdymo departamentas informavo, kad tokios analizės kaip stress testing, back testing ir pagal VAR sistemą nėra atliekamos ir šiuo metu nenumatytas jų įdiegimas. Rizikos valdymo tarnyba ataskaitoms naudoja „keturių akių principu“ patikrintus duomenis, kuriuos sugeneruoja depozitoriumo personalas bendroje sistemoje. Jei ir tokiose ataskaitose yra randama klaidų, tai jos yra aiškinamos ir sprendžiamos kartu su depozitoriumu. Pastebėta, kad dažniausiai jos atsiranda dėl informacinių sistemų netobulumo.

Rizikos valdymo departamento sugeneruotos ataskaitos nėra peržiūrimos rizikos valdymo komitete. Jos yra siunčiamos tiesiogiai į investicinį komitetą ir ten pristatomos ir nagrinėjamos.

Suorganizuotos apklausos metu rizikos valdymo departamento specialistai teigė, kad jie nemano, jog fondų valdytojas visada iki galo suvokia prisiimamą riziką ir jos dydį, ypač kai yra kalbama apie investicijų likvidumą.

8. *Veiklos valdymas*

Peržiūrėjus dokumentus įsitikinta, kad investavimo politikoje ir procedūrose yra nurodyta, kaip veiklos skaičiavimas turi būti vykdomas, t.y. pagal Vertybinių popierių komisijos išleistus reikalavimus dėl fondo vieneto gražos skaičiavimo ir kitų veiklos rodiklių skaičiavimo. Buvo atlikti skaičiavimai ir testavimas pagal Vertybinių popierių komisijos reikalavimus ir nustatyta, kad šie veiklos rodikliai yra viešai publikuojami įmonės internetinėje svetainėje ir buvo teisingai apskaičiuoti (žr. 8 pav.).

Investavimo politika buvo savalaikiai pakoreguota pagal naujus Vertybinių popierių komisijos reikalavimus dėl veiklos rodiklių skaičiavimo 2008 m. birželio 27 d. investiciniame komitete.

Pagal teisinius reikalavimus portfelio veikla yra lyginama su palyginamuoju rinkos indeksu. Kad būtų patikrintas portfelio sekimas indeksą magistrantė pasirinko determinacijos koeficiento apskaičiavimą, kas parodė, jog pensijų fondai seka pasirinktus indeksus nuo 79.0% - 96.6% (žr. 9 pav.).

Pensijų fondų indeksai yra koreguojami arba keičiami kas metai, kai yra peržiūrima fondų investavimo politika.

IŠVADOS

1. Dėl viešai skelbiamos informacijos stokos sudėtinga vertinti fondo veiklą.

Iki šių metų pirmojo pusmečio pabaigos nebuvo nei prašymo, nei reikalavimo iš priežiūros institucijų, kad veiklos ataskaitose būtų skelbiama išsamesnė informacija apie fondų pasiektus veiklos rodiklius. Taip pat peržiūrėjus veiklos ataskaitas net ir eiliniam fondų dalyviui ji nėra informatyvi, nes praktiškai nėra nei išsamesnių duomenų apie fondo veiklą, apart gražos skaičiavimo, nėra nei fondų valdytojo ar kito kompetetingo asmens komentaro apie fondo valdymą. Pusmetinė veiklos ataskaita atrodo kaip statistinių duomenų kratynys, o metinė dar šiek tiek informatyvesnė.

2. Investavimo audito gairės, suskirstytos pagal investavimo veiklą, yra vientisos ir išbaigtos.

Darbe aptariamai investavimo audito darbai yra suskirstyti į tris grupes pagal investavimo veiklos etapus: fondo valdymas ir prekyba; apskaita; ataskaitos ir veiklos rezultatai. Pradedant audituoti procesą nuo to momento, kai yra priimamas sprendimas dėl investavimo ir baigiant proceso auditavimą ties tuo etapu, kai yra pateikiamas investavimo rezultatas ataskaitose, kuriomis toliau remiantis bus priimami kiti investavimo sprendimai bei tuo pačiu patikrinta ir įvertinta fondo veikla.

3. Audituojamų pensijų fondų priežiūra grupės viduje yra pakankama ir atitinka teisinius reikalavimus.

Valdymo įmonės turimi pensijų fondai yra teisingai atskirti nuo valdymo įmonės turto, valdomi vieno depozitoriumo ir turi nepriklausomą veiklos priežiūrą. Ją vykdo depozitoriumas ir valdymo įmonės finansinės grupės Rizikos valdymo tarnyba. Ši tarnyba veikia kaip ataskaitų ir veiklos rezultatų teikimo skyrius, yra visiškai atskirta nuo valdymo įmonės veiklos, todėl valdymo įmonės Tarybą ir Investicinių komitetą pasiekia objektyvi ir tiksli, teisingai fondų veiklą atspindinti informacija.

4. Teisinių investavimo taisyklių yra laikomasi, jas pažeisti yra sudėtinga dėl vykdomos aukšto lygio priežiūros.

Darbe atlikti skaičiavimai ir patikrinimai rodo, kad tikrintos valdymo įmonės fonduose investavimo taisyklių pagal teisinius reikalavimus buvo laikomasi ir koreguojantis rinkoms buvo priimti efektyvūs sprendimai, kad būtų išsaugota didesnė fondo vertė tiek kiek maksimaliai leidžia teisiniai reikalavimai. Investicinės priemonės, į kurias ruošiasi investuoti fondų valdytojas, prieš jam atliekant faktinį veiksma (išsiunčiant užsakymą pirkti) pirmiausia depozitoriumas patikrina ar nebus pažeistos teisinės investavimo taisyklės ir tik po to yra leidžiama vykdyti sandorio užsakymą. Taip pat

ataskaitų ir veiklos rezultatų teikimo skyrius nuolat prižiūri kaip fondai vykdo teisinių reikalavimų laikymąsi besikeičiant rinkoms kiekvieną dieną.

REKOMENDACIJOS

- 1) Būtų tikslinga Vertybinių popierių komisijos reikalavimu skelbti išsamią informaciją apie fondo veiklą ataskaitose bei valdymo įmonės internetiniame puslapyje.
- 2) Veiklos ataskaitose skelbti ir nepriklausomą nuomonę apie fondo veiklą už ataskaitinį periodą.

Rekomendacijos savanoriškame pensijų kaupime dalyvaujančioms organizacijoms.

- 3) Pensijų kaupimo bendrovės turėtų aktyviau skleisti informaciją apie tai, kaip turėtų elgtis pensijų fondų dalyviai, panagrinėti įvairias situacijas, bei stengtis, kad jų veikla būtų kuo skaidresnė ir aiškesnė klientams, kad nedingtų klientų pasitikėjimas, kuris yra labai svarbus investavime, ypač kai kalbama apie žmonių finansinį aprūpinimą senatvėje.
- 4) Pensijų kaupimo bendrovės turėtų nuolat šviesti pensijų fondų dalyvius, kas vyksta rinkoje, kad jie nepulti į paniką, kai yra matomi prastėjantys pensijų fondų rezultatai, fondų keitimas, kai nuolat koreguojasi rinkos gali būti labai neprotingas žingsnis.

LITERATŪRA

1. Aprašymas apie Lietuvos auditorių rūmus <http://www.lar.lt/new/page.php?9> [žiūrėta 2008 11 25]
2. Blake D. Pension Finance / Corporate Pension Decision Making. – Chichester, UK: British Library, 1998, p. 68-71. – ISBN 978-0-470-05843-5
3. Brentani C. Portfolio Management in Practice. – Oxford, UK: Linacre House, 2004. – 223 p. – ISBN 0-7506-5906-8
4. Bruce J.F. Investment Performance Measurement. – New Jersey, Canada: John Wiley and Sons, INC., 2003. – 341 p. - ISBN 0-471-26849-6
5. Daunienė E., Dičpetris L. Naujieji vidaus audito standartai ir jų taikymas praktikoje. http://www.theiia.org/chapters/pubdocs/303/Naujuju_VA_standartu_taikymas_2001_06_04.pdf [žiūrėta 2008 11 25]
6. Davison B. et al. Auditing Investments – The Institute of Internal Auditors Research Foundation – Florida, U.S., 1999. – 109 p. – ISBN 0-89413-427-2
7. Irvin N. et al. Conducting the Internal Audit Engagement. Part 2: CIA Review. – Florida, U.S.: Gleim Publications, Inc., 2004. – 504 p. – ISBN 1-58194-332-6
8. Irvin N. et al. Internal Audit Process. Part 1: CIA Review. – Florida, U.S.: Gleim Publications, Inc., 2001. – 344 p. – ISBN 1-58194-119-6
9. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323356&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 11 25]
10. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323175&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 11 25]
11. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 14, 34, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 59 straipsnių pakeitimo įstatymas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=322627&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 11 25]
12. Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=246804&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 11 25]
13. Lyginamųjų indeksų naudojimo taisyklės. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija [DOC kopija]. <http://www.vpk.lt/lt/teisine-informacija/vpk-nutarimai/kolektyvinio->

[investavimo-subjektu-veikla/del-lyginamuju-indeksu-naudojimo-taisykliu-patvirtinimo1/](#)

[žiūrėta 2008 11 25]

14. Mackevičius J. Audito pradmenys. – Vilnius: Mintis, 1994. – 264 p. – ISBN 5-417-00684-X
15. Mackevičius J. Audito teorija ir praktika: monografija. – Vilnius: PĮ Lietuvos mokslas, 1999. – 699 p. – ISBN 9986-795-05-2
16. Pension Reforms: Results and Challenges: economic impact of the reforms / FIAP – Federacijon Internacional de Administradoras de Fondos de Pensiones. – Alfabetas Artes Graficas; Santjago, Chile; 2003. – 498 p. – ISBN 956-7265-25-9
17. Tarptautinio vidaus auditorių instituto pranešimas apie vidaus auditą
http://www.theiia.org/chapters/index.cfm/view.news_detail/cid/303/newsid/3838 [žiūrėta 2008 11 25]
18. The model code. The International Code of Conduct and Practice for the Financial Markets / Second edition. – ACI – The Financial Markets Association, 2002. – 180 p.
19. UAB „Aviva Lietuva“ valdomų pensijų fondų statistiniai duomenys. Grynoji aktyvų vertė, vieno investicinio vieneto vertė. <http://www.commercialunion.lt/lt/fondai/europensija.php> [žiūrėta 2008 11 25]
20. UAB „Danske Capital investicijų valdymas“ valdomų pensijų fondų statistiniai duomenys. Grynoji aktyvų vertė, vieno investicinio vieneto vertė.
<http://www.danskebankas.lt/privatiems/pfondai/rinktispensija> [žiūrėta 2008 11 25]
21. UAB „DnB NORD investicijų valdymas“ valdomų pensijų fondų statistiniai duomenys. Grynoji aktyvų vertė, vieno investicinio vieneto vertė. <http://www.dnbnord.lt/lt/invest/p-funds/> [žiūrėta 2008 11 25]
22. UAB „Ergo Lietuva“ valdomų pensijų fondų statistiniai duomenys. Grynoji aktyvų vertė, vieno investicinio vieneto vertė.
http://www.ergo.lt/privatiems/pensiju_fondai/pensiju_fondu_ataskaita [žiūrėta 2008 11 25]
23. UAB „Finasta investicijų valdymas“ valdomų pensijų fondų statistiniai duomenys. Grynoji aktyvų vertė, vieno investicinio vieneto vertė.
[http://www.finasta.lt/l.php?tmpl_into\[0\]=index&tmpl_name\[0\]=m_site_middle_full&tmpl_intof\[1\]=middle&tmpl_name\[1\]=m_finasta_pf_palyginimas](http://www.finasta.lt/l.php?tmpl_into[0]=index&tmpl_name[0]=m_site_middle_full&tmpl_intof[1]=middle&tmpl_name[1]=m_finasta_pf_palyginimas) [žiūrėta 2008 11 25]
24. UAB „Hansa investicijų valdymas“ valdomų pensijų fondų statistiniai duomenys. Grynoji aktyvų vertė, vieno investicinio vieneto vertė. <http://www.swedbank.lt/lt/funds/pensija> [žiūrėta 2008 11 25]
25. UAB „SEB investicijų valdymas“ valdomų pensijų fondų statistiniai duomenys. Grynoji aktyvų vertė, vieno investicinio vieneto vertė. <http://www.seb.lt/vbfin/funds/pensionFunds.fw> [žiūrėta 2008 11 25]

26. UAB „MP Pension Funds Baltic“ valdomų pensijų fondų statistiniai duomenys. Grynoji aktyvų vertė, vieno investicinio vieneto vertė. <http://www.mppf.lt/main.php/id/96/lang/1> [žiūrėta 2008 11 25]
27. Valdymo įmonės licencijuotos Lietuvoje. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija <http://www.vpk.lt/lt/rinkos-dalyviai/valdymo-imonės/licencijuotos-lietuvoje> [žiūrėta 2008 11 25]
28. Valdymo įmonių valdomų pensijų fondų investicinių portfelių apžvalga 2008 m. birželio 30d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija [PDF HTML kopija]. http://www.vpk.lt/new/documents/2008%20II%20ketvirtis%20PF_2.pdf [žiūrėta 2008 11 25]

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Šarkauskienė G. Pensijų fondų valdymo auditas / Viešojo administravimo veiklos audito specializacijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas asist. R. M. Bukaveckienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Strateginio valdymo ir politikos fakultetas, 2008.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe aptariamas ir vertinamas savanoriškas pensijų kaupimas Lietuvoje, aptariamos investavimo audito gairės, atliktas pensijų fondų valdymo auditas, kad išsiaiškinti, ar pensijų fonduose esančios lėšos valdomos skaidriai ir saugiai, bei yra laikomasi teisinių reikalavimų. Pirmoje darbo dalyje pirmame poskyryje teoriniu ir praktiniu aspektu nagrinėjama pensijų fondų sistema ir reforma Lietuvoje, bei jos teisinė duomenų bazė, pateikiama trumpa pensijų fondų rinkos apžvalga. Antrame poskyryje teoriniu aspektu nagrinėjama investavimo audito samprata, investavimo auditas suskirstomas į pagrindinius skyrius pagal investavimo veiklos pobūdį ir aptariamos kiekvienos dalies investavimo audito gairės. Antroje darbo dalyje aprašomas pensijų fondų audito atlikimas, jo svarbiausi aspektai ir sudėtingesnės procedūros, kurios buvo atliktos audito metu, kaip darbo rezultatas pateikta audito ataskaita.

Pagrindiniai žodžiai: pensijų fondų valdymo auditas, investavimo auditas, savanoriško kaupimo pensijų fondai, pensijų fondų valdymas.

Šarkauskienė G. Audit of pension funds' management / Master's work in audit of activity in Public Administration. Supervisor assoc. asst. R. M. Bukaveckienė. – Vilnius. Faculty of Strategic Management and Policy, Mykolas Romeris University, 2008.

ANOTATION

There is discussed and estimated the second pillar pension system in Lithuania, there is discussed about main points of investing audit, there is performed audit of pension funds' management in the master's work. The audit performed due to ascertain the asset in pension funds is managing clearly and reliably, the law requirements are invulnerable. In first division in first part of work there is a discussion about pension funds' system and reform in Lithuania, about it's law data base, also there is a short review of current pension funds' market in Lithuania. In the second division of first part of

work there is analysed investing audit, it is divided into three parts by investment activity, and each part is discussed separately. In the second part of work there is a description of performance of audit of pension funds' management, the important dimensions and advanced procedures of audit are described here. Also in the second part of work the report of audit is represented.

Key words: audit of pension funds' management, investing audit, the second pillar pension funds, management of pension funds.

Šarkauskienė G. Pensijų fondų valdymo auditas / Viešojo administravimo veiklos audito specializacijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas asist. R. M. Bukaveckienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Strateginio valdymo ir politikos fakultetas, 2008.

SANTRAUKA

Viešojo administravimo magistro baigiamojo darbo tema aktuali kiekvienam dalyvaujančiam savanoriškam pensijų kaupime. Šiuo metu šis klausimas aktualus ypač dėl neramumų finansų rinkose, lėtėjančios ekonomikos pasaulyje, nes neatsakingas pensijų fondų valdymas gali pabloginti dalyvaujančiųjų finansinę padėtį ateityje, t.y. pabloginti Lietuvos socialinę padėtį. Pagrindinė magistro baigiamojo darbo užduotis yra išsiaiškinti, ar fondų valdytojai laikosi teisinių investavimo reikalavimų, ar jų nepažeidinėja siekdami uždirbti didesnę grąžą. Tam patikrinti buvo atliekamas vienos pasirinktos valdymo įmonės pensijų fondų valdymo auditas. Magistro baigiamajame darbe buvo siekiama aptarti audito esmę, apžvelgti jo raidą, išnagrinėti pagrindinius klausimus susijusius su investavimo auditu, apžvelgti Lietuvos pensijų sistemos ypatumus, aptarti ją reglamentuojančius teisės aktus ir atlikti pensijų fondų auditą, iškeliant hipotezę, ar pensijų fondai valdomi skaidriai, patikimai, fondo valdymo sistema aiški bei laikomasi teisės aktų reikalavimų. Darbe buvo naudojami tokie tyrimo metodai, kaip mokslinės literatūros analizavimas ir sisteminimas bei teisės aktų analizė. Visi minėti uždaviniai buvo įgyvendinti, o hipotezės patvirtintos ir padarytos išvados, kad pasirinktos įmonės valdomi pensijų fondai griežtai laikosi visų teisinių reikalavimų ir yra griežtai prižiūrimi vidaus kontrolės. Taip pat padaryta išvada, kad rinkų koregavimosi laikotarpiu buvo pasirinktas efektyvus fondų valdymas siekiant išsaugoti kuo didesnę pensijų fondų grynujų aktyvų vertę. Buvo pateiktos rekomendacijos įmonėms dalyvaujančioms pensijų kaupimo veikloje teikti išsamesnę informaciją apie fondų veiklą bei plačiau informuoti ir šviesti pensijų fondų dalyvius apie besiklostančią situaciją rinkose. Taip pat buvo rekomenduojama pensijų fondų dalyviams nuolat domėtis investavimu į pensijų fondus ir neskubėti priimti sprendimų keičiant fondus. Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys: pirmoji dalis yra teorinė, antroji – praktinė, o trečioje dalyje yra pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

SUMMARY

Šarkauskienė G. Audit of pension funds' management / Master's work in audit of activity in Public Administration. Supervisor assoc. asst. R. M. Bukaveckienė. – Vilnius. Faculty of Strategic Management and Policy, Mykolas Romeris University, 2008.

The subject of master's work in Public Administration is relevant for everyone Lithuanian who participate in the second pillar pension system. At present the question is especially relevant when the market is turbulent, the economy is slowing in the world and negligent management of pension funds could worsen the financial situation of people who participate in the second pillar pension system in their old age. The main task of master's work is to ascertain the fund's manager follows the law investment requirements, and they don't violate them for the reason to earn larger return. The audit for pension funds' management of one investment management company was performed to be sure that the fund's managers are in right way every time. There were discussed about the essence of audit and its evolution, there were explored the main points of investing audit, there were reviewed the pension system's peculiarities of Lithuania and its law documents and there were performed the audit of pension fund's management in this master's work. The hypothesis is described as the pension funds are managing clearly and reliably, the fund's management system is clear and the law requirements are invulnerable. The analysis methods which are using in study is the systematisation and analysis of nonfiction, analysis of law documents. All defined tasks were implemented at work and the hypothesis were confirmed. The conclusions of master's work was proposed: the pension funds of one checked investment management company are strictly keeping on law requirements and the funds are supervised by internal regulatory; also the conclusion was done that the management of funds was effective considering to turmoil in the market. Also the recommendations were proposed for investment management companies which participate in the second pillar pension system to give more comprehensive information about activity and results of pension funds and to inform and educate participants how to behave in complicated market situation. The recommendation for participants of pension funds was to take interest in investment of pension funds continually and not to accept hasty decision on changing fund. The master's work consists of three parts: the first part is theoretical, the second one is practical and the third one consists of conclusions and recommendations.

Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo straipsniai minimi magistro baigiamajame darbe:

KETVIRTASIS SKIRSNIS

Depozitoriumas

41 straipsnis. Pareiga pensijų turtą perduoti depozitoriumui

1. Pensijų turtas privalo būti saugomas viename depozitoriume.
2. Depozitoriumas turi teisę savo funkcijas ar jų dalį perduoti kitiems depozitoriumams, bet tai jo neatleidžia nuo atsakomybės.

42 straipsnis. Depozitoriumo pareigos

1. Depozitoriumas privalo veikti pensijų fondo dalyvių naudai ir:

- 1) vykdyti valdymo įmonės nurodymus, jei jie neprieštarauja teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių reikalavimams;
- 2) užtikrinti, kad įplaukos už perleistą pensijų turtą per nustatytą laiką atitektų pensijų fondui;
- 3) užtikrinti, kad pensijų fondo įplaukos būtų naudojamos pagal teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių reikalavimus;
- 4) užtikrinti, kad lėšų konvertavimas į apskaitos vienetus ir apskaitos vienetų konvertavimas į lėšas vyktų pagal teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių reikalavimus;
- 5) užtikrinti, kad apskaitos vienetų vertė būtų skaičiuojama pagal teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių reikalavimus.

2. Depozitoriumas apie visus pastebėtus teisės aktų ar pensijų fondo taisyklių pažeidimus privalo pranešti Vertybinių popierių komisijai ir valdymo įmonės stebėtojų tarybai ar valdybai (jei stebėtojų taryba nesudaroma).

3. Atlyginimas už depozitoriumo paslaugas negali būti didesnis už numatytąjį pensijų fondo taisyklėse.

4. Depozitoriumas atsako už žalą, padarytą pensijų fondo dalyviams ar valdymo įmonei dėl to, kad jis neatliko savo pareigų ar netinkamai jas atliko.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. X-622, 2006-05-25, Žin., 2006, Nr. 65-2386 (2006-06-10)

43 straipsnis. Pensijų turto valdymo perdavimas depozitoriumui

Jei valdymo įmonės teisė valdyti pensijų fondą pasibaigia, o kitai valdymo įmonei jis neperduotas, pensijų turto valdymą laikinai perima jo depozitoriumas. Tokiu atveju depozitoriumas turi visas valdymo įmonės teises ir pareigas, jei įstatymai arba pensijų fondo taisyklės nenumato ko kita. Depozitoriumas pensijų turto valdymą kitai valdymo įmonei privalo perduoti per 3 mėnesius nuo valdymo perėmimo. Jei per 3 mėnesius pensijų turto valdymas kitai valdymo įmonei neperduodamas, pensijų fondas turi būti panaikinamas ir pensijų turtas padalijamas jo dalyviams šio Įstatymo 34 straipsnio 8 dalies bei Vertybinių popierių komisijos nustatyta tvarka.

44 straipsnis. Valdymo įmonės atskyrimas nuo depozitoriumo

1. Depozitoriumas negali kartu verstis ir valdymo įmonės veikla, išskyrus šio Įstatymo 43 straipsnyje numatytą atvejį.
2. Valdymo įmonės administracijos vadovas, valdybos narys ar darbuotojas negali būti depozitoriumo, kuris saugo tos įmonės valdomo pensijų fondo turtą, vadovu, valdybos, stebėtojų tarybos nariu. Šie asmenys taip pat negali būti depozitoriumo darbuotojais, kurių funkcijos tiesiogiai susijusios su depozitoriumo veikla.
3. Depozitoriumo, saugančio pensijų turtą, vadovas, valdybos nariai, stebėtojų tarybos nariai, taip pat tiesiogiai su depozitoriumo veikla susijusias funkcijas atliekantys darbuotojai gali sudaryti ne daugiau kaip $\frac{1}{4}$ tą pensijų fondą valdančios valdymo įmonės stebėtojų tarybos narių.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. X-622, 2006-05-25, Žin., 2006, Nr. 65-2386 (2006-06-10)

45 straipsnis. Depozitoriumo keitimas

1. Valdymo įmonė depozitoriumą gali keisti tik tuo atveju, jei tam pritaria Vertybinių popierių komisija.
2. Jei depozitoriumas nesilaiko teisės aktų reikalavimų, nevykdo savo įsipareigojimų ar netinkamai juos vykdo, Vertybinių popierių komisija, siekdama užtikrinti pensijų fondo dalyvių teises, turi teisę nurodyti valdymo įmonei pakeisti depozitoriumą.

PENKTASIS SKIRSNIS

INVESTAVIMO TAISYKLĖS

46 straipsnis. Investavimo objektai

1. Pensijų turtą gali sudaryti tik:

1) perleidžiamieji vertybiniai popieriai ir pinigų rinkos priemonės, įtraukti į prekybą rinkoje, kuri pagal Finansinių priemonių rinkų įstatymo 3 straipsnio 30 dalį laikoma reguliuojama ir veikiančia Lietuvos Respublikoje ar kitoje valstybėje narėje, ir (arba)

2) perleidžiamieji vertybiniai popieriai ir pinigų rinkos priemonės, įtraukti į prekybą kitoje valstybėje (išskyrus valstybes nares) pagal nustatytas taisykles veikiančioje, pripažintoje, prižiūrimoje ir visuomenei prieinamoje rinkoje, jei ši rinka yra nurodyta pensijų fondo taisyklėse, ir (arba)

3) išleidžiami nauji perleidžiamieji vertybiniai popieriai, jeigu emisijos sąlygose yra numatytas išsipareigojimas įtraukti šiuos vertybinius popierius į prekybą reguliuojamoje rinkoje ir jeigu bus įtraukta į prekybą ne vėliau kaip per 1 metus nuo išleidimo (jei tokia rinka yra šios dalies 2 punkte nurodytoje valstybėje, ji turi būti nurodyta pensijų fondo taisyklėse), ir (arba)

4) ne ilgesniam kaip 12 mėnesių terminui padėti indėliai, kuriuos galima atsiimti pareikalavus, esantys kredito įstaigoje, kurios buveinė yra valstybėje narėje arba kitoje valstybėje, kurioje riziką ribojanti priežiūra yra ne mažiau griežta nei Europos Sąjungoje, ir (arba)

5) šio straipsnio 2 dalyje nurodytos pinigų rinkos priemonės ir (arba)

6) šio Įstatymo 49 straipsnio 1 dalyje nurodytų kolektyvinio investavimo subjektų investiciniai vienetai ar akcijos.

2. Į pinigų rinkos priemones, kurios nėra įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje, leidžiama investuoti tik tuo atveju, jei tų priemonių emisija ar emitentas yra reguliuojami siekiant apsaugoti investuotojus ir jų santaupas ir jeigu tos priemonės:

1) išleistos arba garantuotos valstybės narės vyriausybės, regioninės valdžios, savivaldybės ar centrinio banko, Europos centrinio banko, Europos Sąjungos ar Europos investicijų banko, ne valstybės narės ar vieno iš federacinę valstybę sudarančių subjektų ar tarptautinės organizacijos, kuriai priklauso bent viena valstybė narė, arba

2) išleistos subjekto, kurio vertybiniai popieriai įtraukti į prekybą šio straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktuose nurodytose reguliuojamose rinkose, arba

3) išleistos ar garantuotos subjekto, kurio veiklos rizika yra prižiūrima pagal Europos Sąjungos teisės reikalavimus ar tokius reikalavimus, kurie yra ne mažiau griežti už nustatytus Europos Sąjungoje, arba

4) išleistos Vertybinių popierių komisijos patvirtintus kriterijus atitinkančios įmonės, kurios kapitalas ir rezervai sudaro mažiausiai 10 000 000 eurų, kuri rengia konsoliduotas finansines ataskaitas ir atlieka įmonių grupės finansavimo funkciją, kai bent vienos iš jos grupėi priklausančių įmonių perleidžiamieji vertybiniai popieriai yra įtraukti į prekybą reguliuojamoje rinkoje, ar kuri naudojama banko paskolomis finansuojamiems vertybiniams popieriams išleisti, o

investicijos į tokias pinigų rinkos priemones apsaugotos ne mažiau, kaip nurodyta šios dalies 1–3 punktuose.

3. Pensijų turtas negali būti investuotas į nekilnojamąjį turtą, tauriuosius metalus arba į suteikiančius į juos teises perleidžiamuosius vertybinius popierius.

4. Pensijų turtas gali būti investuotas į išvestines finansines priemones tik rizikai valdyti. Valdymo įmonė išvestines finansines priemones turi teisę naudoti tik tuo atveju, kai pensijų fondo taisyklėse yra nurodyta, kokiomis išvestinėmis finansinėmis priemonėmis ir kokiais tikslais valdymo įmonė ketina naudotis. Kiekviena išvestinė finansinė priemonė turi būti pagrįsta konkrečiu investiciniu sandoriu (investicine pozicija). Toks sandoris ir jo rizikos valdymui naudojama išvestinė finansinė priemonė turi būti nurodyti valdymo įmonės periodinėse ataskaitose.

5. Vertybinių popierių komisija nustato tvarką, kuria valdymo įmonė, siekdama veiksmingai valdyti finansinių priemonių portfelį, turi teisę naudoti būdus ir finansines priemones, susijusias su perleidžiamaisiais vertybiniais popieriais ar pinigų rinkos priemonėmis. Tokių būdų ar finansinių priemonių naudojimas nereiškia, kad leidžiama nukrypti nuo pensijų fondo taisyklėse nustatytų investavimo tikslų.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. X-622, 2006-05-25, Žin., 2006, Nr. 65-2386 (2006-06-10)

Nr. X-1587, 2008-06-05, Žin., 2008, Nr. 71-2713 (2008-06-21)

47 straipsnis. Finansinių priemonių portfelio diversifikavimas

1. Į vieno emitento perleidžiamuosius vertybinius popierius ar pinigų rinkos priemones gali būti investuota ne daugiau kaip 5 procentai pensijų turtą sudarančių grynujų aktyvų, išskyrus šio straipsnio 2, 5 ir 6 dalyse numatytus atvejus.

2. Į vieno emitento perleidžiamuosius vertybinius popierius ar pinigų rinkos priemones gali būti investuota daugiau kaip 5 procentai, bet ne daugiau kaip 10 procentų grynujų aktyvų, su sąlyga, kad tokių investicijų bendra suma nebus didesnė kaip 40 procentų grynujų aktyvų (šis apribojimas netaikomas indėliams).

3. Investicijos į indėlius vienoje kredito įstaigoje negali sudaryti daugiau kaip 20 procentų pensijų turtą sudarančių grynujų aktyvų.

4. Bendra investicijų į vieno asmens išleistus perleidžiamuosius vertybinius popierius, pinigų rinkos priemones ar indėlius suma negali būti didesnė kaip 20 procentų pensijų turtą sudarančių grynujų aktyvų.

5. Investicijos į valstybės narės ar jos savivaldybių, kitos valstybės ar tarptautinės organizacijos, kuriai priklauso bent viena valstybė narė, išleistus arba garantuotus vieno emitento perleidžiamuosius vertybinius popierius ar pinigų rinkos priemones negali būti didesnės kaip 35 procentai pensijų turtą sudarančių grynųjų aktyvų vertės. Vertybinių popierių komisija į šioje dalyje numatytus perleidžiamuosius vertybinius popierius ar pinigų rinkos priemones gali leisti investuoti ir didesnę dalį grynųjų aktyvų, jei tokiu atveju dalyvių interesai būtų pakankamai apsaugoti, investuota į ne mažiau kaip 6 emisijų perleidžiamuosius vertybinius popierius ar pinigų rinkos priemones, o į vienos emisijos perleidžiamuosius vertybinius popierius ar pinigų rinkos priemones investuota ne daugiau kaip 30 procentų grynųjų aktyvų.

6. Investicijos į obligacijas, išleistas tokios valstybėje narėje registruotą buveinę turinčios kredito įstaigos, kuri, siekiant apsaugoti obligacijų savininkų interesus, yra tos valstybės specialiai prižiūrima pagal teisės aktus, o iš obligacijų leidimo gauta suma visam obligacijų galiojimo laikui investuojama į tokį turtą, kurio pakaktų patenkinti obligacijų savininkų reikalavimus ir iš kurio – emitento nemokumo atveju – obligacijų savininkų reikalavimai išmokėti pagrindinę sumą ir palūkanas būtų patenkinti pirmumo teise, negali būti didesnės kaip 25 procentai grynųjų aktyvų. Kai į tokias vieno emitento obligacijas investuojama daugiau kaip 5 procentai, bet ne daugiau kaip 25 procentai grynųjų aktyvų, bendra tokių investicijų suma negali būti didesnė kaip 80 procentų grynųjų aktyvų.

7. Šio straipsnio 5 ir 6 dalyse numatyti perleidžiamieji vertybiniai popieriai ir pinigų rinkos priemonės nėra įskaitomi skaičiuojant investicijas, kurioms pagal šio straipsnio 2 dalį taikoma maksimali leistina 40 procentų riba. Šio straipsnio 1–6 dalyse numatytos ribos negali būti sudedamos, todėl investicijų į vieno asmens išleistus perleidžiamuosius vertybinius popierius, pinigų rinkos priemones, indėlius suma negali būti didesnė kaip 35 procentai pensijų turtą sudarančių grynųjų aktyvų.

8. Į įmonių, priklausančių grupei, kuri turi sudaryti konsoliduotas finansines ataskaitas, išleistus perleidžiamuosius vertybinius popierius ir pinigų rinkos priemones gali būti investuota ne daugiau kaip 20 procentų grynųjų aktyvų.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. X-1587, 2008-06-05, Žin., 2008, Nr. 71-2713 (2008-06-21)

48 straipsnis. Draudimas įgyti esminę įtaką emitentui

1. Valdymo įmonės turimos kurio nors emitento akcijos kartu su valdomų pensijų fondų turimomis to emitento akcijomis negali suteikti daugiau kaip 1/10 visų balsavimo teisių emitento visuotiniame akcininkų susirinkime.

2. Pensijų fondo lėšomis gali būti įsigyjama ne daugiau kaip:

- 1) 10 procentų visų balso teisių nesuteikiančių emitento akcijų;
- 2) 10 procentų visų emitento obligacijų ir kitų formų ne nuosavybės vertybinių popierių;
- 3) 10 procentų vieno emitento išleistų pinigų rinkos priemonių;
- 4) 25 procentus kito kolektyvinio investavimo subjekto investicinių vienetų arba akcijų.

3. Šio straipsnio 2 dalies 2, 3 ir 4 punktuose nustatyto draudimo galima nesilaikyti įsigijimo momentu, jeigu nežinoma bendra tų perleidžiamųjų vertybinių popierių ar pinigų rinkos priemonių vertė.

4. Šio straipsnio 2 dalies 2 ir 3 punktuose numatytos ribos netaikomos valstybės ar savivaldybės išleistiems ar garantuotiems perleidžiamiesiems vertybiniais popieriams ar pinigų rinkos priemonėms.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. X-622, 2006-05-25, Žin., 2006, Nr. 65-2386 (2006-06-10)

Nr. X-1587, 2008-06-05, Žin., 2008, Nr. 71-2713 (2008-06-21)

49 straipsnis. Investavimas į kolektyvinio investavimo subjektus

1. Leidžiama investuoti į investicinius vienetus ir akcijas tik tokių kolektyvinio investavimo subjektų, kurie atitinka šias sąlygas:

1) yra licencijuoti valstybėje narėje arba Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybėje narėje ar tokioje valstybėje, kurioje priežiūra yra ne mažiau griežta, nei numatyta pagal 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyvoje 85/611/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB) nustatytas taisyklės, o Vertybinių popierių komisija bendradarbiauja su atitinkama užsienio priežiūros institucija. Tuo atveju, kai valstybė, kurioje kolektyvinio investavimo subjektas yra licencijuotas, nėra valstybė narė arba Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybė narė, būtinas Vertybinių popierių komisijos ir tokios valstybės atitinkamos priežiūros institucijos bendradarbiavimas dvišalių susitarimų pagrindais;

2) subjektų dalyvių teisių apsauga, įskaitant turto atskyrimo, skolinimosi, skolinimo ir turto, kurio subjektas neturi, pardavimo, reglamentavimą, yra ne mažiau griežta, nei numatyta pagal 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyvoje 85/611/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo

(su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB) nustatytas taisyklės;

3) subjektai teikia savo veiklos pusmečio ir metų ataskaitas, leidžiančias įvertinti jų turtą ir išsipareigojimus, pelną ir veiklą per ataskaitinį laikotarpį;

4) ne daugiau kaip 10 procentų jų aktyvų gali būti investuota į kitų kolektyvinio investavimo subjektų investicinius vienetus ar akcijas.

2. Į kiekvieną iš 1 dalyje numatytų subjektų gali būti investuota ne daugiau kaip 20 procentų pensijų fondo grynujų aktyvų.

3. Bendra investicijų į kolektyvinio investavimo subjektus, kurie veikia ne pagal 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyvos 85/611/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB) nustatytas taisyklės, suma gali būti ne didesnė kaip 30 procentų pensijų fondo grynujų aktyvų.

4. Tokie kolektyvinio investavimo subjektai, kuriuos valdo ta pati valdymo įmonė ar tokios valdymo įmonės, kurių daugiau nei pusė valdymo organų narių yra tie patys asmenys ar kurias kontroliuoja tas pats asmuo arba kurių viena turi daugiau kaip 10 procentų balsų kitos valdymo įmonės visuotiniame akcininkų susirinkime, laikomi susijusiais. Jei bent vienas iš išvardytų subjektų yra pensijų fondo valdymo įmonė, tai to pensijų fondo turtas į susijusių kolektyvinio investavimo subjektų investicinius vienetus ar akcijas gali būti investuojamas tik grynujų aktyvų verte.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. X-622, 2006-05-25, Žin., 2006, Nr. 65-2386 (2006-06-10)

Nr. X-1587, 2008-06-05, Žin., 2008, Nr. 71-2713 (2008-06-21)

50 straipsnis. Laikinas investavimo taisyklių nesilaikymas

1. Pensijų fondas gali nesilaikyti šiame skirsnyje nustatytų investavimo apribojimų, jei jis pasinaudoja turimų perleidžiamųjų vertybinių popierių ar pinigų rinkos priemonių suteikiama pirmumo teise. Tokiu atveju, taip pat tada, kai investavimo taisyklių reikalavimai pažeidžiami dėl priešasčių, nepriklausančių nuo valdymo įmonės, neatitikimas turi būti pašalintas kuo greičiau – ne vėliau kaip per 6 mėnesius.

2. Naujai sukurto pensijų fondo finansinių priemonių portfelis 6 mėnesius nuo pensijų fondo taisyklių patvirtinimo gali neatitikti šio Įstatymo 47–49 straipsnių reikalavimų.